Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

Tolstoy, Leo, graf, 1828-1910

ప్రథమ సాంధికుడు

చెన్నపురి, 1924

Record no. 240

Tolstoy, Leo, graf, 1828-1910

Prathama Sāṃdhikuḍu

Cennapuri, 1924

Record no. 240

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

Tolstoy, Leo, graf, 1828-1910.
ప్రథమ సాంధికుడు / టాల్ స్టాయిచే ప్రణీతము ; వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారిచేఆంధ్రీకృతము.- చెన్నపురి : ఆంధ్రపత్త్రికా ముద్రాక్షరశాల, 1924.
42 p. :ill. ;17 cm
Record no. 240

Tolstoy, Leo, graf, 1828-1910.
Prathama Sāṃdhikuḍu / ṭāl sṭāyicē praṇītamu ; Vēlūri Śivarāmaśāstri gāricē āṃdhrīkṛtamu.- Cennapuri : Āṃdhrapattrikā Mudrākṣaraśāla, 1924.
42 p. :ill. ;17 cm.
Record no. 240

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్. 1.

Bound with the Assistance of
Raja Ram Mohun Roy Library Foundation
Calcutta.

ప్రథమ సాంధికుడు

[టాల్‌స్టాయిచే ప్రణీతము]

221

శతావధాని

వేలూరి శివరామ శాస్త్రి గారిచే

ఆంధ్రీకృతము

1924

2213

894.8132
TAL-P

చెన్నపురి

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

ప్రథమ సాంధికుఁడు

[టాల్‌స్టాయిచే ప్రణీతము]

శతావధాని వేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారిచే ఆంధ్రీకృతము

పాత్రములు

[సంసారి, ఆతనిభార్య, తల్లి, తాత, కూఁతురు, పొరుగింటివాఁడు, నలుగురు గ్రామపెద్దలు, స్త్రీలు, ముదియలు, ఆఁడుపిల్లలు, మగపిల్లలు, భూతాధిపతి, ఆతనిమంత్రి, వేలిగాఁడు, అనుదయ్యము, కొన్నిదయ్యములు, పారావాఁడు ద్వారపాలకులు.]

౧-వ అంకము

[మొట్టమొదట కల్లుబట్టీ దింపినవాఁడు]

సంసారి:—[దున్నుచు పైకి చూచి] నడిప్రొద్దయినది. ఇఁక ఊడఁదీయవచ్చును. ఊఁ! పద! అలసిపోతివా? ముదిడొక్కా—? మఱొక్కమాఱు. దానితో సరి. పిదప అన్నము. నేను అన్నమును ఇచటికి తెచ్చికొనుట మంచి ఊహయే. ఇంటికి పోనక్కఱలేదు. నూతిప్రక్కల కూరుచుండి రెండుమెతుకులు తిని విశ్రమింతును. ఇంతలో ఎడ్లు కూడ కొంచెము మేయఁగలవు. పిదప ఈశ్వరానుగ్రహమున సకాలముననే దుక్కిపని ముగియును.

[వేలిగాఁడు అను దయ్యము ప్రవేశించి ఒక పొదచాటున దాఁగియుండును]

వేలి:—చూచితివా వాఁ డెంత మంచివాఁడో! ఈశ్వరుని స్మరించుచునేయున్నాఁడు. అబ్బాయీ! క్షణకాలము ఆఁగు—కొంఁదికాలములోనే ఈదయ్యమును స్మరించుచుందువు. నే నా అన్నపుగడ్డను లాఁగివేసెదను. ఇఁక అది

దొరకక నీవు కొట్టుకొందువు. వెదకులాడుదువు. ఆఁకలి రెపరెపలాడఁగా తిట్టి దయ్యమును తలఁతువు.

[అన్నపుగడ్డను తీసి ఆతఁ డేమిచేయునోయని నిరీక్షించుచు పొదవెనుక కూరుచుండును.]

సంసారి:—[నాఁగలి ఊడఁదీసి] ఈశ్వరానుగ్రహము! [ఎడ్లను ఊడఁదీసి అన్నపు మూట కట్టిన చెట్టుకడకు వెళ్లి] నాకు ఆఁకలి కరకరలాడుచున్నది. ఇంటిది పెద్ద అన్నపుగడ్డ కట్టినది. అదంతయు నేను తినఁగలనా? [కొమ్మకు కట్టిన మూట తాఁకి] పోయినదే! ఇంకను లోపలగా నున్నదా? [పట్టుకొని ఎత్తి] లోపలఁగాను లేదు. ఏమైనది? [అని విదిలించును.]

వేలి:—[పొదవెనుక] ఊఁ ఊఁ వెదుకు వెదుకు! అది గట్టిగా నాకడ ఉన్నది లెమ్ము.

[అని క్రింద పడవైచి దానిమీఁద కూరుచుండును.]

సంసారి:—[నాఁగలి కదిల్చి మరల మూట విదిల్చి] ఏమిటి ఆశ్చర్యము! పెద్దవింత! ఇట ఎవరూ లేరు. అన్నము పోయినది. ఒకవేళ పిట్టలు తిన్నయెడల కొన్ని మెతుకులు క్రింద పడియుండును. ఇచట ఎవరూ లేకపోయినప్పటికీ అన్నము ఎటులో మాయమైనది.

వేలి:—[లేచి చూచి] ఆ! ఇఁక ఇతఁడు దయ్యమును ఆహ్వానించును.

సంసారి:—మంచిది. అది ఇఁక దొరకునట్లు తోఁపదు. పోనీ! నేను ఆఁకలిచే చచ్చిపోవను. ఎవరేని తీసికొనిన తీసికొందురుగాక! తిందురుగాక! అది వారికి సుఖమిచ్చుఁగాక!

వేలి:-[ఉమిసి] ఛీ పాడు సంసారి! వీఁడు వీరిని వారిని తిట్టుటకు బదులు 'అది వారికి సుఖమిచ్చుఁగాక!' అని మాత్రము ఆశీర్వదించుచున్నాఁడు! ఇట్టివానిని ఎవఁ డేమి చేయఁగలఁడు?

[సంసారి విశ్రాంతి గొన శయనించి హరిస్మరణ మొనర్చి ఆవులించి నిదురించును. వేలిగాఁడు పొదచాటునుండి వెలువడి వచ్చి] ఇపుడు మా రాజుతో మాటలాడుట ఆవశ్యకము. మా అధిపతి—'నీ వెపుడును నరకమునకు తగినంతమంది కర్షకులను తీసికొనిరావేమి? చూడు! ఎంతమంది బ్రాహ్మణులు కోమటులు క్షత్రియులు లోనగు అన్ని జాతులవారును క్రిక్కిఱియు చున్నారో!' అని దండించు చుండును. ఇటువంటివానిని సాధించుట యెటులు? ఇతనిని స్వాధీనపఱచుకొను ఉపాయ మేదియు లేదు. అతని నోటిలోని అన్నమును నేను అపహరింపలేదా? ఇంతకంటె ఎక్కువ నే నేమి చేయఁగలను? అప్పటికీ ఇతఁడు కలఁగఁబడి తిట్టఁడు. నా నేరుపు అంతయు ముగిసినది. మంచిది. నేనుపోయి ఈ విషయమును మా నాయకునకు విన్నవించుకొందును.

[అని నేలలో దూఱి అంతర్ధానము చేయును.]

౨-వ అంకము

[నరకమునందు ఒక ప్రదేశము. దయ్యముల ఱేడు సింహాసనాసీనుఁడై ఉండును. మంత్రి వ్రాతపనిముట్లతో క్రింద కూర్చుండును. ద్వారపాలకులు ఇరుకెలఁకుల నిలువఁబడియుందురు. వేఱువేఱు పనులలో అధికారము కల దయ్యములు కుడి ప్రక్కను తలుపునకు దాపుగా ఎడమ ప్రక్క పారావాఁడును నిలువఁబడియుందురు. భూతాధిపతిముందు వస్త్రాదులచే అలంకృతుఁడగు ఒక దయ్యము నిలువఁబడియుండును.]

అలం. దయ్యము:—ఈ మూఁడేండ్లనుండి నేను ౨౨౦౦౦౫ మందిని సంపాదించితిని. ఇపుడు వారందఱు నా పరముగానున్నారు.

భూతాధిపతి:—మంచిది. నీకు శుభము. వెళ్లుము. [అతఁడు కుడివైపునకు పోవును] [మంత్రితో] నేను అలసితిని. ఇంకను పని చాలా ఉన్నదా యేమి? ఇంకనూ ఎవరి విన్నపములు కలవు? ఇంకను రావలసియున్న వెన్ని?

మంత్రి:—[వ్రేళ్లమీఁద లెక్కిడుచు దయ్యములను కుడివైపునకు పోవ సంజ్ఞ చేయును. నిర్దేశింపఁబడిన ప్రతిదయ్యము నమస్కరించుచు కుడిప్రక్కకు జరుగును.] మనకు బాఁపనదయ్యముయొక్క విజ్ఞాపనము అందియున్నది. అతఁడు మొత్తముమీఁద ౧౮౩౬ గురిని కొనివచ్చినాఁడు. కోమటిదయ్యము ౯౬౪౩ గురిని. ఉద్యో

గులనుండి ౩౪౨౩ గురు వచ్చిరి. స్త్రీలు మొత్తము ౨౦౩౭౫౩. ఇందు వివాహితలు ౧౮౬౩౧౫. కన్యలు ౧౭౪౩౮. ఇఁక మిగిలినవారు ఇద్దఱు. ప్లీడర్ల దయ్యము. సంసారుల దయ్యము. ఇప్పటికి వెరసి ౨౨౦౦౦౫ మంది.

భూతాధిపతి:—మంచిది. అటులగుచో అంతయు నేఁడే ముగించుట మేలు. [పారావానితో] వారిని ప్రవేశపెట్టుము.

[ప్లీడర్లదయ్యము ప్రవేశించి నమస్కరించును.]

నీ విషయ మెటు లున్నది?

ప్లీడరు దయ్యము:—[నవ్వుచు చేతులు జాడించుకొనుచు]

సరిగానె యుండె నా సకలమౌ త్రోవ
కలదూప మనఁదెల్లగా దేవదేవ!

సృష్టి మొదలుకొని ఇటువంటివారిని నేనుచూచి యుండలేదు.

భూతాధిపతి:—ఏమీ చాలమందిని సంపాదించికొనివచ్చితివా!

ప్లీడరుదయ్యము:—ఎక్కువ మొత్తమునుబట్టి కాదు. ౧౩౫౦ మందియే కాని వీ రందఱు విచిత్రులు. దయ్యములను గూడ సిగ్గుపఱచునంతవారు. వీరు మాకంటె ఎక్కువగా మనుష్యులలో భేదము కల్పింపఁ గలరు. నేను వారిలో ఒక క్రొత్త పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టితిని.

భూతాధిపతి:—అది యేమి?

ప్లీడరుదయ్యము:—పూర్వము ప్లీడర్లు జడ్జీలవద్ద తనాయితుగా ఉండి జనులను మోసగించుచుండువారు. ఇపుడు నేను జడ్జీలనుండి విడిగానే పనిచేయుటకు ఏర్పాటు చేసితిని. ఎవరు లెస్సగా ధన మిత్తురో వారు వారి పక్షమున నుందురు. వారు గాలి పోగుచేసి కేసుల పుట్టింప పాటు పడుదురు. జనులకు ప్లీడర్లకు నడుమ నుండు చెట్టుక్రింద ప్లీడర్లు గుమస్తాలు మొదలగు ఉద్యోగులు కూడ మాకంటె ఎక్కువగా జనులలో భేదము పుట్టింపఁగలరు.

భూతాధిపతి:—మేలు. నాకు వారిని చూడవలె నని యున్నది. సరియ. నీవు వెళ్లవచ్చును.

[అతఁడు కుడివైపునకు పోవును]

[పారావానితో] చివరవానిని ప్రవేశపెట్టుము.

[సంసారుల దయ్యము అన్నపుగడ్డ చేకొని ప్రవేశించి దండప్రణామ మొనరించును.]

సం-దయ్యము:—నే నిఁక ఇటులు ఎంతోకాలము బ్రదుకలేను. నాకు వేతేపని దయచేయుఁడు.

భూతాధిపతి:—వేతేపని యేమి? ఏమి వదరెదవు? లెమ్ము. అర్థయుక్తముగా మాటలాడుము. నీ విజ్ఞాపనపత్త్ర మిటు తెమ్ము. నీవు ఈవారములో ఎంతమంది సేద్యగాండ్రను తీసికొనివచ్చితివి?

సం-దయ్యము:—[ఏడ్చుచు] ఒకఁడునూ లేఁడు.

భూతాధిపతి:—ఏమి? ఒకఁడూ లేఁడా? నీ ఉద్దేశమేమి? నీ వేమి చేయుచుంటివి? నీ వెచట సోమరిపెత్తనములు చేయుచున్నావు?

సం-దయ్యము:—[మూలుగుచు] నేను సోమరిగా తిరుగుటలేదు. ప్రతి నిమిషమున నా ప్రతినరమును పని చేయుచునే యున్నది కాని లాభము లేదు. నేను వారిలో దూటి మూటలోని అన్నపుగడ్డ ఎత్తుకొని పోఁగా ఆతఁడు తిట్టి గగ్గోలుపడుటకు బదులు అది ఎత్తుకొనిపోయినవానికి మేలు చేయును గాక అని ఆశీర్వదించినాఁడు.

భూతాధిపతి:—ఏమి యేమి? ఏమి నములు చున్నావు? ముక్కు చీఁదుకొని సరిగా అర్థయుక్తముగా మాటలాడుము. నీ మాటలవలన ఎవనికీ తలాతోఁకా తెలియదు.

సం-దయ్యము:—అచట దున్నుకొనుచున్న ఒక సంసారి కలఁడు. అతఁడు తినుటకు అన్నము తెచ్చుకొన్నాఁడు. తినుటకు అంతకన్న వే తేమియు లేదు. నేను ఆ యన్నము దొంగిలితిని. న్యాయముగా అతఁడు నన్ను తిట్టవలసి యుండెను; కాని ఆతఁ డేమి చేసెనా? 'ఎవరు దానిని తీసికొనినారో అది వానికి సుఖ మిచ్చును గాక' అని. నే నా అన్నమును ఇదిగో [పైకెత్తి] తెచ్చితిని.

భూతాధిపతి:—సరి. మిగిలినవారి మాట?

సం-దయ్యము:—వా రందఱూ అదేమాదిరి. ఒకనినిఁ గూడా తీసికొని రా లేకపోతిని.

భూతాధిపతి:—నాముందు శూన్యహస్తాలతో కానిపించుటకు నీ కెంత ధైర్యము? అది చాలక ఈ అన్నపుగడ్డను చూపఁ దెచ్చితివా? ఇది యేమిహాస్య మనుకొంటివా? నీ వీ నరకమున నివసించి సోమరితన మను అన్నమును తిననెంచితివా? మిగిలిన దూత లందఱూ వారి శక్తికొలఁది పాటు పడుచున్నారు చూడు! వారు [ప్రేతతో చూపుచు] ఒకొక్కరు పది వేలు ఇరువది వేలు రెండులక్షలు సరఫరాచేయుచున్నారు. నీవో శూన్యహస్తములతో రెండు అన్నపు మెతుకులతో తయారయి ఏకులు వడుకుదువా? నీవు ఊరక వాగుదువు. పాటుపడవు; అందువలననే నీకు వారిపై అధికారము లేదు. కాని మంచిది నాయనా నీకు ఒకటియో రెండో ఉపదేశింతును.

సం-దయ్యము:—అయ్యా! తాము నన్ను శిక్షింపనిముందు నా మనవిని ఆలకింపుఁడు. మిగిలిన దూత లందఱకూ కడు సులభము. బ్రాహ్మణులు వైశ్యులు స్త్రీలు ఆహా! వా రెంత సులువు? బ్రాహ్మణుఁడు గాని రాజు గాని దొరకిన చాలును. ఎటుచెప్పిన నటు విందురు. కోమటియు అంతే.

వానికి డబ్బు చూపి లోభమును లేపవచ్చును. అది వానికి ముక్కుతాడే. స్త్రీలును అంతే. వారికి సొగసుఁదనము. తీయని తినుబండాలము. ఇఁక సంసారులు. వీరితో పని తలనుండి తోఁకకు వచ్చును. ప్రొద్దుటినుండి చీఁకటిపడు వఱకూ—కొన్ని వేళల నడిరేయివఱకూ—పాటుపడుచునే యుందురు. ఈశ్వరస్మరణము మానియుండఁడు. ఇఁక వానిని లొంగఁదీయు టెటులు? అయ్యా! నన్ను వీరి నుండి తొలఁగింపుఁడు. ఇది నా చావుకు వచ్చినది. ఇంతే కాక తమకుఁగూడ కోపకారణ మైనది.

భూతాధిపతి:—ఓరి సోమరిపోతా! నీవు దగాచేయుచున్నావు. నీ వితరుల విషయమై మాటలాడి లాభము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులమీఁద వైశ్యులమీఁద స్త్రీలమీఁద చలాయించుచున్నారు. ఏల? వారితో ఎట్లు సంచరింపవలెనో వా రెఱుఁగుదురు. వారికోసము క్రొత్తభోగులను గూడ పన్నిరి. అదుగో ప్లీడరులదూత—అతఁడు క్రొత్తపద్ధతుల కనిపెట్టినాఁడు. నీవును కొంత ఆలోచించి చేయవలసి యుండఁగా ఏవో రెండు మెతుకులను ఎత్తుకొనివచ్చి ఏమేమో వాగుచున్నావు. అబ్బ! ఎంతపని! వారి చుట్టును వలలు పన్నుము. ఏదులోనో ఒకందులో పడక మానరు. నీవు సోమరివై తిరుగుచు వారిని స్వేచ్ఛగా వదలుటచే నీ సంసారులు రెచ్చిపోయినారు. వారికి ప్రాణాధార మగు

అన్నము పోయినను లక్ష్యపెట్టరు. ఇంకను వారి మార్గములలోనే ఉండి వారి స్త్రీలకును అటులే నేర్పుచో ఇంక మన అధీనతరు రారు. ఏదో కనిపెట్టు. మొత్తములో నీకు చేతనగునంత మంచివారిని కొంతమందిని లాఁగుకొని రమ్ము.

సం-దయ్యాము:—నాకు అయోమయముగా ఉన్నది. నన్ను పోనిండు. నే నిక ఎంతమాత్రమును నిభాయింపలేను.

భూతాధిపతి:—[కోపముతో] నిభాయింపలేవా? అయితే నీ ఊహ ఏమని? నీపని నేను చేసేదా?

సం-దయ్యాము:—నేను నిభాయింపలేను.

భూతాధిపతి:—చాలవా? కొంచె మాఁగు. ఓరీ! అదో! ఆ చువ్వ లిటు తెమ్ము; ఊ ఒక్క-చఱపు.

[ద్వారపాలురు వానిని పట్టుకొని బాదుదురు]

సం-దయ్యాము:—అయ్యో! అయ్యో! అయ్యో!

భూతాధిపతి:—ఏమైన ఆలోచించితివా?

సం-దయ్యాము:—అయ్యో! అయ్యో! నే భరింపఁజాలను.

భూతాధిపతి:—మరి కొన్ని చఱపులు! [ద్వారపాలురుచఱతురు] ఏమేని తోఁచినదా?

సం-దయ్యాము.—ఉ. ఆ.

భూతాధిపతి:—చెప్పు.

సం-దయ్యాము:—వారి నందఱను నా పిడికిటిలోనికి రావింపఁగల ఉపాయ మొకటి తట్టినది. అయితే తమరు నన్ను ఆతని పాలేరుగా ఉండు ఏర్పాటులను గ్రహింపవలెను. ముందుగా నే నా ఉపాయమును వివరింపఁజాలను.

భూతాధిపతి:—మంచిది. నీవు మూఁడేండ్లలోపుగా ఈ మహా పాతకమునకు ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొనకున్నచో బ్రతికి యుండఁగనే నీ తిత్తొల్చెదను.

సం-దయ్యాము:—ఈ మూఁడేండ్ల లోపుగా వారందఱూ నా వారే యవుదురు.

భూతాధిపతి:—మంచిది. మూఁడేండ్లూ కడచినపిదప నేను స్వయముగా వచ్చి చూతును.

3-వ అంకము

[ధాన్యపు కొట్టు. జల్లాలలో నింపఁబడిన ధాన్యము కల బండ్లు నిలువఁజడి యుండును. సంసారులదియ్యము పాలేరుగా ఉండును. సంసారి జల్లా నుండి ధాన్యము త్రోయుచుండఁగా బుట్టలలో నించికొని పాలేరు కొట్టున పోయుచుండును.]

పాలేరు:—ఏడు.

సంసారి:—ఎన్ని బల్ల లయినవి ?

పాలేరు:—పుట్టికి బల్ల కదా! ఏడు బల్లలు మూసితిని. ఏడు పుట్లు.

సంసారి:—[బండినుండి తొంగిచూచి] ఇఁక అది పట్టనట్లున్నది.

పాలేరు:—పట్ట కేమి? లోని కేగి సవరన చేయుచో ఇంకొక పుట్టి పట్టును.

సంసారి:—అట్లే చేయుదును. [అని బండి దిగి సవరన బల్లపట్టుకొని నిష్క్రమించును.]

పాలేరు:—[ఏకాంతమునందు- పాగ తీసివేయును. మిడిగ్రుడ్లు కానఁబడును] ఆతఁడు వచ్చుసరికి నా ముఖము దురదగా ఉన్నది. అబ్బ! గోఁకికొందును [ముడివడిన బొమలు, ముమ్మాల ముక్కు, జుంజురు వెండ్రుకలు, వెఱ్ఱి నవ్వు. పెదవులు కనులమీఁదికి ఉన్న చింపిటి కపాలము బయటఁబడును. గోఁకికొని] ఈ ముచ్చెలనుగూడ తీసివే

సెదను. ఆతఁ డున్నపుడు వీలు లేదు. [అని ముచ్చెలు తీసివైచును. కొంకి వ్రేళ్లు, వెను దిరిగిన అడుగులు, వెండ్రుకలతోఁ గూడిన యరికాళ్లు కానిపించును. గడపమీఁద కూర్చుండి] ఇది మూడవ యేఁడు. గడువు సమీపించినది. ఈయేఁడు పండినపంటకు ధాన్యపు కొట్లు చాలవు. ఇఁక ఈతనికి బోధింపవలసిన దొకటియే శేషించియున్నది. పిదప అధిపతి స్వయముగా పరీక్షించుకొనుఁ గాక ! నన్ను క్షమించుఁగాక !

[పొరుగింటివాఁడు ప్రవేశించును. పాలేరు తన వికృతాకారమును ఉపసంహరించును.]

పొరుగింటివాఁడు:—సుప్రభాతము.

పాలేరు:—తమకును.

పొరుగిం:—మీ దొర ఎక్కడ ?

పాలేరు:—లోపల సర్దఁబోయినాఁడు. అది పట్టనట్లున్నది.

పొరుగిం:—మీ దొరమీఁదికి అదృష్టదేవత ఎట్లు పరుగు లెత్తుకొని వచ్చినది! కొట్లు పట్టనంతపంట! మీ దొరకు ఈ రెండేండ్లు అయినపంట మాకు ఆశ్చర్యముగా ఉన్నది. ఆతనికి ఎవరో భవిష్యత్తు తెలిపిన ట్లున్నది. పోయిన యేఁడు వానలు లేవు. అతఁడు మదగలో విత్తినాఁడు. ఏ ఆసామికీ గుప్పెఁడు గింజలు లేవు. మీదొరకు కళ్లమునిండా కంకులే. ఈ యేఁడు అతివానలు. మీ దొర బుద్ధిసూ

త్నత ఎట్టిదో కొండ దిబ్బలలో విత్తినాఁడు. అందఱిపైరు పేరులేకుండా ఊడ్చుకొనిపోయినవి. ఔరా మీ దొరకు ఎంతపంట! ఎంతపంట! ఆహా! ఎంత ధాన్యము! ఎంత ధాన్యము! [కొంతధాన్యము చేతిలో పోసికొని బరువు చూచి నలిపి పొట్టు ఊఁది నములును.]

సంసారి:—[ప్రవేశించి] గంగన్నా! ఏమిటి విశేషాలు?

గంగన్న:—సుదినము. నీ వెంతదూరదృష్టి కలవాఁడవో అదియు ఇంకా ఆయాయిసంగతు లన్నియు మీ పాలేరుతో చెప్పుచున్నాను. ఇపుడు ప్రతి వానికీ నీ మీఁదనే చూపు. ఇంచు మించు అసూయ అంటే నమ్ము. ఆహా! ఎన్ని కుప్పలు పడ్డవి! ఎంత కుప్పలు! పది యేండ్లకుఁ గూడ ఈ ధ్యానమునంతయు నీవు తినఁజాలవు.

సంసారి:—ఈ మెలకువ అంతయు పాలేరు దాలెన్నది. [పాలేరును చూపుచు] అది వాని అదృష్టము. పోయిన యేఁడు నాఁగలి కట్టి పంపితిని. అతనికేమి తోఁచెనో కాని పట్టిమదగ నేలలో దున్నినాఁడు. నేను వద్దని ఎంత నొక్కి చెప్పినను అచటనే విత్తు మని దయ్యపుపట్టు పట్టినాఁడు. చూతమని అట్లే విత్తితిని. అంతయు మేలుగనే పరిణమించినది. ఈయేఁడుకూడా దాలెన్న సరిగనే పసి పట్టినాఁడు. కొండదిబ్బలమీఁద పంట!

గంగన్న:—ఆతనికి ఋతుధర్మములు తేటతెల్లముగా తెలిసినటు లున్నవి. నీకు పూరా పంట పండినది. చచ్చు లేదు. [నైశ్శబ్ద్యము] నాకు బస్తా గోధుమలు అప్పు కావలెను. మా పంట అంతయూ తింటిమి. మఱుసటి యేఁట తీర్చెదను.

సంసారి:—మంచిది ఆలాగే.

పాలేరు—[సంసారిని మెల్లగా గోఁకి ఈయవద్దని సంజ్ఞచేయును.]

సంసారి:—[పాలేరుతో] తిరుగుమాట లేదు. [గంగన్నతో] కొలుచుకొనుము.

గంగన్న:—ఇంటికి వెళ్లి గోనె తెత్తును.

పాలేరు:—[తనలో] ఇతనికి పాఁత పద్ధతులు మాఱలేదు...ఇంకను ఇచ్చుచునేయుండును. ఏమాటావినఁడు. కాని కొంచె మాఁగు. ఇఁక ఈయఁడు లెమ్ము.

[గంగన్న నిష్క్రమించును.]

సంసారి:—[గడపపై కూర్చుండి] మంచివాని కేఁదు కీయఁ గూడదు?

పాలేరు:—ఇచ్చుట ఒకటి పుచ్చుకొనుట మరియొకటి. ఇచ్చుట అనఁగా కొండనుండి త్రోయుట. పుచ్చుకొనుట అనఁగా కొండమీఁదికి చేఁదుట. ఇది నేఁటిమాట కాదు. ఇక్ష్వాకులనాఁటిది.

సంసారి:—ఆఁ. ఫరవా లేదు. మనకు కావలసినంత ధాన్యము కలదు.

పాలేరు:—అయితే?

సంసారి:—మన కింకను మూఁడేండ్ల దాఁకా పండకున్నను ఇబ్బంది లేదు. మన మీధాన్య మంతయు నెత్తిపైని వేసికొందుమా?

పాలేరు:—అదేమి? నేను ఈధాన్యమునుండి నీజీవితమంతయు ఆనందములో ఓలాడిపోవునట్లు చేయఁగల ఒక విచిత్ర మును చేయుదును.

సంసారి:—ఏమి చేయుదువు?

పాలేరు:—నే నొక పానీయమును చేసెదను. అది నీవు బల హీనుఁడ వైనపుడు బలము ఇచ్చును. ఆఁకలి కొన్నపుడు నిండుచేయును. ఏమియు తోఁపక అల్లాడెడునపుడు నిద్ర పట్టించును. దుఃఖము కలిగినపుడు సంతోషము కలిగించును. అధైర్యము కలిగినపుడు ఉత్సాహము పుట్టించును. ఇట్టిది నేను చేయునది.

సంసారి:—వట్టి చెత్త.

పాలేరు:—నిజమే చెత్త. నేను వట్టి మదగ...ఉల్లారములో విత్త మన్నటువంటిదే! కొండదిబ్బ...అట్టిదే ఈ పానీయమును.

సంసారి:—దేనినుండి చేయుదువు?

పాలేరు:—ఈ ధాన్యమునుండియే.

సంసారి:—అది పాపము కాదా?

పాలేరు:—నీ మాట వినవలసినదేనే! అది పాపమా? ప్రతిదియు మనుష్యుని సుఖమునకే ఈయఁబడినది.

సంసారి:—దాలెన్నా! ఈ చిత్రవిచిత్రము లెచట నేర్చు కొంటివి? నీవు చూచుటకు సాధారణుని వలె ఉందువు అతిగా పాటుచేయుదువు. నాకడ పాలేరుగా కుదిరినది మొదలు ఒకనాఁడైనను బట్టలు విడిచినటులు ఉతుకు కొన్నటులు కనుపట్టదు. కాని నీకు అన్ని సంగతులు తెలిసి నటులున్నవి. నీ వెచట నేర్చికొంటివి?

పాలేరు:—నాకు తెలియును.

సంసారి:—నీవు చేయు ఈ పానీయము బలకరమేనా?

పాలేరు:— కొలఁది కాలములోనే చూతువుగాని అదిచేయు తమాషా.

సంసారి:—దాని నెట్లు చేయుట?

పాలేరు:—నీ వొకసారి చూచిన తరువాత మరల చేయుట కడు తేలిక. రెండు నల్లీలు కల కుండలు వడపోఁతగిన్నె మాత్రమే కావలెను.

సంసారి:—అది రుచ్యముగా ఉండునా?

పాలేరు:_తేనె. నీవు రుచి చూచి మరల మానఁగలవా ?

సంసారి:_ఆ ఆలాగా? గంగన్నగారి లోగిలిలో వడపోఁతగిన్నె ఉన్నట్లున్నది. కుమ్మరితో కుండలమాట చెప్పెదను. గంగన్న గోని తీసికొనిరాకముందే వడపోఁతగిన్నె కను గొందము పద.

౨-వ అంకము

[పాక. నడుమ ఒక ప్రాయిపై సారాయిబట్టీ ఉంచును. దానిమీఁద నుండి ఆవిరి చుట్టలుచుట్టుకొని ఎగిరిపోవుచుండును.]

పాలేరు_[నల్లీ త్రిప్పి గళాసులో సారా పట్టి క్రోలును] దొరా! భేష్! సిద్ధమైనది.

సంసారి_[గొంతు గూర్చుండి చూచుచు] ఎంత చిత్రమైన పదార్థము! ఈ కషాయమునుండి ఇదిగో నీరు వచ్చుచున్నది. అసలు నీ వీ నీరు నెందుకు పోనిచ్చుచున్నావు?

పాలేరు_అది నీరు కాదు. అది సాక్షాత్తు పదార్థమే.

సంసారి_అది అంత శుభ్రముగా నున్నదేమి? అది ధాన్యము వలె ఆకుపచ్చగా నుండు ననుకొంటిని. ఇది సరిగా నీరే.

పాలేరు_కొంచెము వాసన చూడు.

సంసారి_ఆ ఎంత పరిమళము! నోటికి ఎటులుండునో చూతము. కొంచెము రుచి చూడనిమ్ము.

[అని పాలేరు చేతినుండి గళాసును తీసికొనఁ బోవును.]

పాలేరు_అయ్యో! అది పొరలి పడి పోవును! జాగ్రత్త! [నల్లీ త్రిప్పి త్రావి రొట్టలు వేయును] ఇఁక తయారైనది. ఇదిగో తాగు.

సంసారి—[త్రాగి మొదట చప్పరించి మరికొంచెము మరికొంచెము తీసికొని ఉత్తదిచేసి గళాసు ఇచ్చును] మరికొంచెము! ఈ రెండు బొట్లతో ఏమి రుచి తెలియును?

పాలేరు-[నవ్వుచు]నీకు రుచిగా ఉన్నట్లున్నది. [మరికొంచెము పోయును]

సంసారి— [త్రాగి] ఆ. ఆలాగుండవలెను ఇంటిదానిని పిలుతును.ఏయ్ పిల్లా! రా రా! తయారయినది. ఉన్నట్లు రా.

[భార్యయు చిన్న పిల్లయు ప్రవేశింతురు.]

భార్య—ఏమి టిది? ఏమిటి ఈ అల్లరి?

సంసారి—మేము బట్టీ దించినది కొంచెము రుచి చూడు! [గళాసు ఆమెకు ఇచ్చి] వాసన చూడు!

భార్య—[మూచూచి] ఓ సె మ్మా!

సంసారి—త్రాగు!

భార్య—ఒకవేళ ఇది ఒంటికి అపకారం చెయ్యదుగద!

సంసారి—తెలివి మాలినదానా! తాగు!

భార్య—[తాగి] నిక్కం. బాగా ఉంది.

సంసారి—[కొంచెము మైకము పొంది] సత్యముగా బాఁగుగా నున్నది. కొంచె మాఁగు ఎట్లుండునో! దాలెన్న చెప్పుచున్నాఁడుకదా——ఎముకలలోనుండి బడలిక అంతా ఎగిరిపోవు నని. పసివాండ్రు ముదివాండ్రగుదు రని, కాదు కాదు. ముదివాండ్రు పసివాండ్రగుదు రని, ఇపుడే నేను రెండుగళాసులు పుచ్చుకొన్నాను! అపుడే నా ఎముకలన్నియు ఉల్లాసముగా నున్నవి. (చిమ్మ ఎక్కును) చూచితివా? నీవూ నేనూ ప్రతిదినమూ తాగుచో మరల పిల్లలమగుదుము. సత్తెం! రా! [కౌఁగిలించుకొనును]

భార్య—ఆతలికి పో! ఏమిది! నిన్నిది కొంచెం వాణ్ణి చేసింది.

సంసారి—అదో చూడు! దాలెయ్యా నేనూ ధాన్యము పాడుచేయుచుంటి మని నీ వందువు కాని చూడు మేము ఎట్టి పదార్థమును కనిపెట్టితిమో! ఏమి మంచిదా చెడుదా?

భార్య—తప్పకుండా ముసిలాళ్లని పడుచాళ్లని చేస్తే. చూడు అది నిన్ను ఎంత ఉల్లాసపఱిచిందో. నేను కూడా ఆనందంగా ఉన్నాను. ఊఁ పాడు! కలిసిపాడు! ఆ ఆ ఆ.[పాడును]

సంసారి—అదే త్రోవ. మన మందఱము పడుచు వారమగుదుము.

భార్య—అత్తగారిని కూడా పిలవాలి. ఆవెడ ఎప్పడూ దుఃఖంగాను ధుమధుమ లాడుతూను ఉంటుంది. ఆ వెణ్ణి కొత్త పడెయ్యాలి. ఆవిడె పడుచుదైతే కోపం అంథా పోతుంది.

సంసారి—[మత్తుగొని] ఔను. అమ్మమ్మను పిలు! తాతను కూడా! అమ్మాయీ! నీవుపోయి అమ్మమ్మను తాతయ్యను పిలుచుకొనిరా! వారిని పడుచువారిని చేయుదము. ఊఁ పో. ఒకటి రెండు మూడు. ఊఁ వెళ్లు! తుపాకిగుండులాగా [పిల్ల పరువెత్తును. భార్యతో] ఊఁ! మనము ఇంకొక గళాసు!

[పాలేరు గళాసునిండా పోసి ఇచ్చును.]

సంసారి—[త్రావి] మొదట మననోటిలో నాలుకచివరభాగము పడుచుతనము పొందినది; పిదప అది చేతులలోనికి జాఱినది. ఇపుడు కాళ్లలోనికి దిగినది. ఇపుడు నాకాళ్లు పడుచుతనము పొందినట్లు అనుభవము అగుచున్నది. వానియంతట అవియే కదలు చున్నవి.

[నృత్యము చేయుచు బయలుదేఱును.]

భార్య—[త్రావి] నీవు చాలా తెలివికలవాఁడవు దాలెన్నా! ఊఁ వాయించు.

[పాలేరు డప్పుమీఁద వాయించును. సంసారియు అతని భార్య సత్తెమ్మయు నృత్యము చేయుదురు. పాలేరు కనులు మూయుచు తెఱచుచు నవ్వుచు వారి చేతలు కనిపట్టుచు డప్పు వాయించుచుండును. పిదప డప్పు మానును. మానినను వారు నృత్యముచేయుచునే యుందురు.]

పాలేరు—అన్నపుగడ్డ లాభించును లెమ్ము. మా నాయకుఁడు తన కిష్టము వచ్చినపుడు వచ్చి చూచుకొనవచ్చును.

[ప్రసన్నదృష్టి కల ఒకముదియు జనపనారవలె నెఱసిన వెండ్రుకలు కల ఒక ముసలివాఁడు ప్రవేశింతురు.]

తాత—ఏమి యిది? నీకు పిచ్చి యెత్తినదా? అందఱూ పనిపాటలు చేసికొనుచుండఁగా ఆడెదవేమి?

భార్య—[ఆడుచు చేతులు తాటించుచు ఓ ఓ ఓ పాడును]

నా పాపపుంజ మంతయు నాదె పొండె
పాపంబు లేకుండు వాఁడె దేవుండు.

అమ్మ—ఓసీ అభాగ్యురాలా! వంటిల్లూ పోయులూ ఏమీ బాగుచేయకుండా ఇక్కడ ఆడుతున్నావు?

సంసారి—ఆఁగు! అమ్మ! కొంచె మాఁగు! ఇచట ఏమిజరుగుచున్నదో చూడు! మేము ముసలివారిని పడుచువారినిగా చేయుదుము. ఇదిగో కొంచెము తాగు. [అని గళాసు ఇచ్చును.]

అమ్మమ్మ–నూతిలో కావలసినంత నీరున్నది. [మూచూచి] ఏమి ఇందులో పెట్టారు? అబ్బా! ఏమి ఈ వాసన?

సంసారి–కొంచెము తాగు.

అమ్మమ్మ- [రుచి చూచి] ఓసె మ్మా! ఎవరూ తాగరుకదా!

భార్య-నీ కింకా ఎక్కువ ప్రాణము వచ్చును. నీవుమళ్లీ పద్దెనిమిదేళ్ల పెళ్లికూతుర వౌతావు.

అమ్మ- అర్థం లేదు. [త్రావి] కాని బాగా ఉంది. మన పానీయాలకన్న బాగాఉంది. తాతకుకూడా కొంచెం ఇయ్యి.

[తాత క్రింద గూర్చుండి వద్ద తలయూపును.]

సంసారి-ఆయన పుచ్చుకోనకున్న పోనిమ్ము. అమ్మకు మరో లోటా. [అని ఒక లోటా యిచ్చును.]

అమ్మ-అపకారం కలుగకుంటేనే. [త్రేంచి] కాలుస్తూంది. కాని రుచిగా ఉంది.

భార్య-తాగు. నీ నరాలలో పరిగెత్తుతూ ఉన్నట్లు కనబడుతూంది.

అమ్మ-మంచిది. [త్రావును]

భార్య-ఇప్పటికి నీ అడుగులలోకి చేరిందా?

అమ్మ-ఔనే. అది నీలో పరిగెటుతూంది. అది ఇక్కడ ఉన్నట్లు అనుభవం ఔతూంది. తేలిక చేస్తూంది. రా. మరికొంచెం పొయ్యి. [మరల త్రాగి] భేష్. నేను మళ్లీ పిల్లనైనాను.

సంసారి- నే చెప్పలేదా?

అమ్మ-మా ఆయన ఎంతో కాలం ఈలోకంలో ఉండకుండా పరలోకంలోకి వెళ్లడం ఎంత దురదృష్టం! నేను నాపడుచుతనంలో ఎలా ఉన్నానో ఆతడు చూసేవాడు.

[పాలేరు డప్పుకొట్టును. దంపతులు నృత్య మొనర్తురు. అమ్మ నడుమకు వచ్చును.]

అమ్మ-ఆట అనఁగా ఇదా? నేను చూపిస్తా చూడు[ఆడును] ఇదీ మాదిరి! తర్వాత ఇల్లా, ఇల్లా, చూసాసావా?

[తాత బట్టీవద్దకు పోయి నల్లీ త్రిప్పి మద్యము నంతయు నేలపై ప్రవహింపఁ జేయును.]

సంసారి—[చూచి తాతకడకు పరువిడి] ఓరి ముసలిముండాకొడుకా! నీవు చేసినది ఇదా? ఇంతమంచి పదార్థమునా పాఱఁ బోయుట? ఓరి మతిమాలిన ముదిగొడ్డా! [అతని ఆవలికి త్రోసి నల్లీక్రింద గళాసు పట్టి] నీవంతయు ఉత్తది చేసితివి.

తాత—ఇది చెడుదికాని మంచిది కాదు. నీవూ నీవారునూ తినుటకు దైవ మింత ధాన్యము పుష్కలముగా ఈయఁగా దానిని ఈ దయ్యపు సారాయిగా మార్చి వేయుదురటరా? దీనివలన మేలు లేదు. ఈ పాడుపనిని మానుము. కానిచో నీవు చత్తువు. ఇతరులనూ చంపుదువు. నీవు దీనిని పానీయ మని తలఁతువా? ఇది అగ్గి. నిన్ను కాల్చిచంపివేయును.

[అని అగ్నినుండి కొఱకచ్చు గొని నేలమీఁదఁ బడినసారాయిని ముట్టించును. అది భగ భగ మని మండిపోవును. అందఱూ భయముతో చూతురు.]

---

౫ వ అంకము

[పాకలోపల పాలేరు ఒకఁడే ప్రవేశించును. అతని తిరుగుడు కాళ్లు, మిడిగ్రుడ్లు, కన్నులమీఁదికి వ్రాలుచున్న పల్ల తల మొదలగు భయంకరాకారము కానఁబడును.]

పాలేరు—ధాన్యము పుట్లకు పుట్లు ఉన్నది. ఎక్కడా కొట్లు చాలుట లేదు. ఇపు డితఁడు రుచిమరగినాఁడు కూడా. మరల మేము సారాయి ఒక పీపా దింపి దాఁచితిమి. మేము ఎవరినీ అనవసరముగా ఆదరించి విందు చేయఁ బోవము కాని ఎవరివలననైనా పని పట్టినపుడు వారిని ఆదరింతుము. ఇతనికిని ఇతనితాతకును పంపకము చేయవలసియున్నది. ఆస్తిలో తాతకు ఏమీ లేకుండ ఇతనికే పంచిపెట్టుటకుఁ గాను గ్రామ-పెద్దల రావించి వారికి కల్లువిందు ఏర్పాటు కావించితిని. నా మూడేండ్లగడువు నేఁటితో ఆఖరు. నా పనియు నెఱవేఱినది. మారాజుగారు వచ్చి పరీక్షించుకొనుఁ గాక! ఆతఁడు చూచునెడ నేను సిగ్గిలవలసిన పని లేదు.

[భూతాధిపతి నేలలోనుండి పైకి ఆవిర్భవించును.]

భూతాధిపతి—సమయ మయినది! నీవు నీ అన్నపుగడ్డపాతకమును పోఁగొట్టుకొంటివా? నేను స్వయముగా వచ్చి చూతునని నీతో చెప్పితిని. నీ వా సంసారిని తోవకు తెచ్చితివా?

పాలేరు—పూర్తిగా. నీవే పరీక్షించుకొనుము. వారు కొందఱు ఇక్కఁడ గుమికూడుదురు. ఇదిగో ఈ ప్రొయిలో దూఱి వారు చేయునది చూడు. నీకు సంపూర్ణముగా తృప్తి కలుగును.

భూతాధి—[ప్రొయిలో దూఱి] చూతము.

[సంసారియు నలుగురు ముదుసలి గ్రామ - పెద్దలును ప్రవేశింతురు. భార్య కుంపటి మొ. వానితో వెనుకనుండి ప్రవేశించును. అందఱు గుండ్రముగా కూర్చుందురు. భార్య కొంచెము దూరముగా కుంపటి పెట్టి ఊఁదుచు చీకులు కాల్చును ముసలివారును సంసారియు పరస్పరము ధన్యవాదములు పలికికొందురు.]

ముసలి—పానీయము ఇంకను ఎక్కువ తయారుచేసితివా?

పాలేరు—ఔను. మనకు కావలసినంతా దింపితిమి. నిలువగల వస్తువులను ఏల వృథాచేయవలెను?

౨ ముసలి—నికారసుగా దింపుట చేతైనా?

పాలేరు—ఓ మొదటికంటె ఎక్కువగా.

౨ ముసలి—నీ వెక్కఁడ నేర్చుకొంటివి?

పాలేరు—ప్రపంచకమున తిరుగ మొదలిడుచో అనేకవిషయములు తెలియును.

3 ముసలి—ఔనౌను నీవు తెలిసినవాఁడవయ్యా!

[భార్య లోనికిఁ జని సారాయి గళాసులు తెచ్చును.]

సంసారి—పోయుము.

[భార్య గళాసులలో పోసి యిచ్చును.]

భార్య—మాకు న్యాయం చేయండి.

ముసలి—[త్రావి] మీకు సుఖం. ఆహా మంచిది! ఇది సూటిగా అన్ని సంధులలోనూ ప్రవహించు చున్నది. అటువంటిదే మంచిదని నా ఊహా.

[తతిమ్మా ముగ్గురును తాగుదురు. భూతాధిపతి ప్రొయినుండి లేచును. పాలేరు అతనిని సమీపించి నిలువఁబడి.]

పాలేరు—[భూతాధిపతితో] ఇపు డేమి జరుగునో చూడుము. నేను కాలితో కొంచెం ఆమెను [కాలుజాడించుచు] ఇట్లా అందును. సారాయి తొణికి క్రింద పడును. వెనుక ఇతఁడు తన నోటిలో ముద్దపోయినపుడు కిమ్మన లేదు కాని సారా యిబొట్టు చిందుచో ఏమి చేయునో చూడుము.

సంసారి—ఓసీ! మరల పూరించి వరుసగా అందఱకు ఇమ్ము మొదట మన స్నేహితునకు ఇచట, పిదప వెంకయ్యాగారి సొబ్బయ్యకు.

[భార్య గళాసులు పూరించి నిర్ణీతప్రకారము ఈయఁబోవును. పాలేరు కాలు అడ్డము పెట్టును. ఆమె తొట్రుపడి గళాసు తలక్రిందు చేయును.]

భార్య—ఆహా! ఏమి ఈ అనుగ్రహాము ? కింద పోయింది! నాకు అడ్డం వచ్చి ఏల అటూ ఇటూ చేస్తావు?,

సంసారి—[భార్యతో]మోట పసువా! నీ వేళ్లన్నియుబొటన వేళ్లే! పైఁగా ఇతరులను తిట్టుటకు బయలుదేఱినది! చూడండి! ఎంత మంచి పదార్థమును పాఱఁబోయు చున్నదో!

భార్య—నేను చేయా లనిచేయ లేదు.

సంసారి—చేయవలయు ననియే చేసితివి. నిజముగా. నేను వచ్చుచున్నాను ఉండు! నేలమీఁద పాఱఁబోయుట ఎటులో బుద్ధి చెప్పెదను. [పాలేరు కేసి చూపుడు వ్రేలి చూపుచు] నీవునూ ధూర్తా! త్రొక్కట పెట్టుదువూ? వీరిచుట్టూ ఏల కదం తొక్కెదవు? పో దయ్యాలలోకి పో!

[భార్య మరల పూరించి గళాసులను వరుసగా ఇచ్చును.]

పాలేరు— [ప్రాయి దాపునకు పోయి భూతాధిపతితో] చూచితివా! లోఁగడ నోట్లో ముద్దకు ఏమీ అనని వాఁడు ఇప్పు డొక కల్లుబొట్టుకు పెండ్లమునుతిట్టి నన్ను నీకడకు-దయ్యముకడకు పంపి వేయుచున్నాఁడు.

భూతాధి—సంతుష్టుఁడ నయితిని. మేలు.

పాలేరు:—కొంచె మాఁగు. బుడ్డి ఖాళీ కానిమ్ము—పిదప ఏ మగునో చూతువు. ఇప్పటికే వారు పరస్పరము తేనెమాట లాడుకొనుచున్నారు. ఇఁక వారు నక్కవినయములు చూపుదురు.

సంసారి:—అయ్యా స్నేహితులారా! నా వ్యాపారములో మీ అభిప్రాయ మేమి? చాల కాలమునుండి మా తాత నాకడనే ఉండి ఉండి ఇపుడు దౌహిత్రునికడకు పోయినాఁడు. ఆస్తి పంచుకొని తన వాటా ఆతని దఖిలు సలుప తలఁచు

చున్నాఁడు. మీరు బాగుగా ఆలోచింపుఁడు. మీరు వివేకులు. మీరు లేనియెడల మాకు తలలు లేనట్లే. ఈయూరి మొత్తములో మీ కాలిగోరుకు పోలినవాఁడు లేఁడు. స్తోత్రము కాదు—ఉదాహరణముగా తెల్పెదను - భీముని అయ్యన్న—ఈయనను ప్రతివాఁడూ పెద్ద తలకాయ అని చెప్పఁడా? ఇఁక నా ఉద్దేశము నిక్కముగా తెల్పెదను. అయ్యన్నా! నీవు ముందూ తలిదండ్రులు తరువాతా. ఇఁక సరప్ప అంటే మాకు పాత స్నేహితుఁడే.

౧ ముసలి:-[సంసారితో] యోగ్యునితో మాటలాడుట మంచిది. అది వివేకము సంపాదించు త్రోవ. అది సరిగా నీకు పట్టినది. నిన్నుమాత్రము పోలువాఁ డెవ్వఁడు?

౨ ముసలి:-వివేకము ప్రేమా కలవాఁడవు-అందుల కనియే నీ వంటే నాకు ప్రాణం.

౩ ముసలి:-నీ వంటే నాకు ఇష్టం, దానిని తెలుప నాకు మాటలు రావు. నేఁడే ఈవిషయమును మా ముసలి దానితో చెప్పుచున్నాను......

౪ ముసలి:-స్నేహితుఁడు. సరియైన స్నేహితుఁడు.

పాలేరు:-[భూతాధిపతిని చేతితో తట్టి] వినుచుంటివా అన్నియు అసత్యాలే. నోళ్లు నుతించుచుండఁగా నొసలు వెక్కిరించుచున్నవి. ఇదివఱకలా దూషించుకొని ఇపుడు ఈ కల్లు

విందు వచ్చుసరికీ తోఁకలు ఆడించు నక్కలవలె ఎం తియ్యని మాట లాడుకొనుచున్నారో! ఇదంతయు కల్ నుండియే ఉద్భవించుచున్నది.

భూతాధి:-భేష్. ఆ కల్లు మంచిది. ఇట్లే వా రసత్యపరు యున్నచో ఇఁక మన ఇలాకాలోవారే.చాలా బాగున్న తృప్తిపడితిని.

పాలేరు:-కొంచె మాఁగు. రెండవ సీసాకూడా ఉత్త దగునెడ ఇంకా తమాషా.

భార్య:-[పోయుచు] ఇంకో లోటా.

౧ ముసలి:-ఇఁక ఎక్కువ కాదా? ఐనను తాగుదును. [త్రా యోగ్యునితో త్రావుట ఆనందము.

౨ ముసలి:-తాగకుండా ఉండఁగలగడమే! మీకు సుఖ మగు గాక!

౩ ముసలి:-స్నేహితులారా! మీకు ఆనందము.

౪ ముసలి:-ఇది సరియైనసారా. మన మానందింతము. గాక మేము మీకు సరిగా న్యాయముచేయుదుము. అదంతయ నా పని.

౧ ముసలి:-నీ పనియా? నీదే కాదు. నీకంటె పెద్దలున్నార వారు చెప్పినట్లు.

౨ముసలి:- నాకంటె పెద్దలు పెద్దవెధవలు. ఎక్కడినుండి వచ్చావో అక్కడికి పో.

౩ ముసలి:- ఇంతవఱకూ నీ వెవరు? వెధవా!

౪ ముసలి:- అతఁడు చెప్పుచున్నది నిక్కం. వాఁడెందుకు? ఇతఁ డూరక మాకు విందుచేయుట లేదు. ఆతనికి కావలసినది స్వవ్యాపారము. అది సరిగా తీర్పుచేయఁబడును. నీవు మాత్రము విందుచేయుచుండుము. మమ్ము సరిగా గౌరవింపుము. ఎందుచేతనంటే నీకు నాతో పని ఉంది కాని నాకు నీతోడు లేదు. నీ వసలు పందికి అన్నవో తమ్ముఁడవో.

సంసారి:- అది నీవే! ఎందులకు అఱతువు? నన్ను మాయం చేస్తావు? పొట్టలు నింపునపుడు మీ రందఱూ తిండిలో మెండు.

౧ముసలి:- నీ వేమిటి మహాడాబు చేయుచున్నావు? చూడు నీ ముక్కు మెలిపెట్టకపోతే.

సంసారి:- చూతాము ఎవరి ముక్కో.

౨ ముసలి:- నీవే మహా మేటివా? పో దయ్యాలలో కలిసి. చావు. నేను నీతో మాటలాడను. నేను లేచిపోదును.

సం-[అతని పట్టుకొని] ఏమి నీవుమనగోష్ఠిని చెఱుతువా?

౨ ముసలి- నన్ను పోనీ లేదా నేను వారినీ వీరినీ సాయం పిలుస్తాను.

సం- నేను పోనీయను. నీ కేమి హక్కు కలదు- వారి-

౨ ముసలి- ఈ హక్కు. [అని కొట్టును.]

సం-[మిగిలిన వారితో] అయ్యో అయ్యో చూశారా?

[వారొకరిపై నొకరుపడి అందఱూ కలగలుపుగా మాటలాడుదురు.]

౧ ముసలి- ఎందుచేత నంటే పండుగ కాఁబట్టి పనీపాటా లేకుండా రిజాలాగా కాలక్షేపం చేస్తున్నాం కాఁబట్టి.

౨ ముసలి- నే నంతయు సమకూర్పఁగలను.

౩ ముసలి- మాకు కొంచెము పొయ్.

సంసారి-[భార్యతో] మరో సీసా పట్టుకో రా.

[అందఱు మరల గుండ్రముగా కూర్చుండి త్రాగుదురు.]

పాలేరు- [భూతాధిపతితో] నీవు గ్రహించితివా? వారిలోని తోఁడేటినెత్తురు జాగరిల్లఁజేయఁబడినది. అట్లుకాఁగా వారు తోఁడేళ్లవలె భయంకరులై పోయిరి.

భూతాధిపతి- అది మంచి పానీయము. నాకు సంతసముగానున్నది. తృప్తి అయినది.

పాలేరు- కొంచె మాఁగు. మూడవ సీసా ఖాళీ కానిమ్ము. విషయము లింకను మరీ తృప్తిగా నుండును.

౬ వ అంకము

[ఊరివీధి. కుడిప్రక్క కొందఱు ముదియులును తాతయు దుంగమీఁద కూర్చుండియుందురు. వీధినడుమ స్త్రీలు మగపిల్లలూ ఆఁడుపిల్లలు వలయాకారముగా ఉందురు. వారందఱు గుండ్రముగా తిరుగుచున్నా ఆట ఆడుచుందురు. కల్లుపాకనుండి గోల వినఁబడును. త్రావుటచేఁ గలుగు త్రుళ్లింతల చప్పుడు వినఁబడును. ఒక ముసలివాఁడు తూలుమాటలతో కరతాళముచేయుచు వచ్చును. సంసారి అతనిముందు నడచుచుండును.]

తాత-ఆహా! ఎట్టి పనులు! ఎట్టిపనులు! ఏరువాక పున్నమ నాఁడు పాలేరుల కుదుర్చుకొనుట నాఁగళ్లు చేయించుకొనుట ఏఁడికోలలు చెక్కించుకొనుట మోకులు పలుపులు వేయుట ఈ మొదలైనవి కాని భార్యాబిడ్డలతో పెద్దలతో తన సంసారపు చిక్కులు సంప్రతించుటకాని పురాణమువినుట కాని ఇటువంటివికాక- ఇంతకంటె వేఱే ఏమిపను లుండును? కుఱ్ఱవాండ్రగుచో చెడుగుడో లేక ఏదో ఆట. అదుగో ఆడుచున్నారు!- చూడ ముచ్చట అగుచున్నది. [పాకలోపల కేకలూ కేలిసలూ] అయితే ఈమాదిరిపనులెట్టివి? ఇవి దుర్మార్గములలోనికి దింపును. ఇవి రాక్షసకృత్యములు. ఇవి వారికి ఆనందకరములు. కావలసినదానికన్న ఎక్కువ ఉండుచో ఇటువంటిబుద్ధులు పుట్టును.

[తప్పఁద్రావి తూలి పడుచున్న మనుష్యులు కొందఱు ప్రవేశించి చప్పట్లు చఱచుచు ఆఁడుపిల్లలను పట్టుకొందురు.]

ఆఁడుపిల్లలు-వదులు బుల్లెన్న తాతా! ఛీ ఏమిటది? నీకు మతిపోయిందా?

మగపిల్లలు-ఓయ్! మన మందఱము సందులోకి పోదాం. ఇక్కడ ఆడ్డానికి ఇఁక వీలు లేదు.

[ఆడుకొనుచున్న వారందఱు నిష్క్రమింతురు.]

సంసారి-[తాతకడ కేగి] నీ కిపు డేమి దక్కినది? పెద్దలందఱు సమస్తమును నాకే యిత్తురు. [బుగ్గలుపొడిచి] ఇది నీకు. తెలిసినదా? అంతయు నాదే! నీకేమియు లేదు. వారంతట వారే నీతో ఇటులు చెప్పుదురు లే.

[గ్రామ- పెద్దలు నలుగురు ఒక్కసారిగా చెప్పుదురు.]

౧ ముసలి-ఏల యనఁగా ఏది యెట్టిదో నాకు తెలుసు.

[అని తూలుమాటలతో చెప్పును.]

౨ ముసలి-అందఱూ నామాటవింటారురా
ఎందుకంటే వృద్ధపక్షీని రా. [పాడును]

3 ముసలి-మిత్త్రమా! ప్రియ మిత్త్రమా!
ప్రియతరమిత్త్తత్త్రమా!

౪ ముసలి-పాకలో యెంకాయి పక్కలో యెంకాయ్
ఏకన్నె ఎక్కడా తల దాఁచుతుందోయ్

[అనిపాడుచు] ఇహ రండి.

[గ్రామ-పెద్దలు పరస్పరము హాస్తముల గ్రహించి తూలుచు జంటజంటలుగా ఒక జంట వెనుక ఒకజంట నిష్క్రమించును. సంసారి పాకకై మరలి కొన్ని అడుగులు వైచి చేరకముందే క్రిందపడిపోయి తెలియరానిమాటలాడును. గురుగురు మని ధ్వని చేయుచుండును. తాతయు అటనున్న ముదియలును లేచి ఆవలకు వెళ్లిపోవుదురు. పాలేరు భూతాధిపతియు ప్రవేశింతురు.]

పాలేరు:-చూచితివా ఇపుడు వారిలోని పంది నెత్తురు ఉద్గతమైనది. తోఁడేళ్ల నుండి పందు

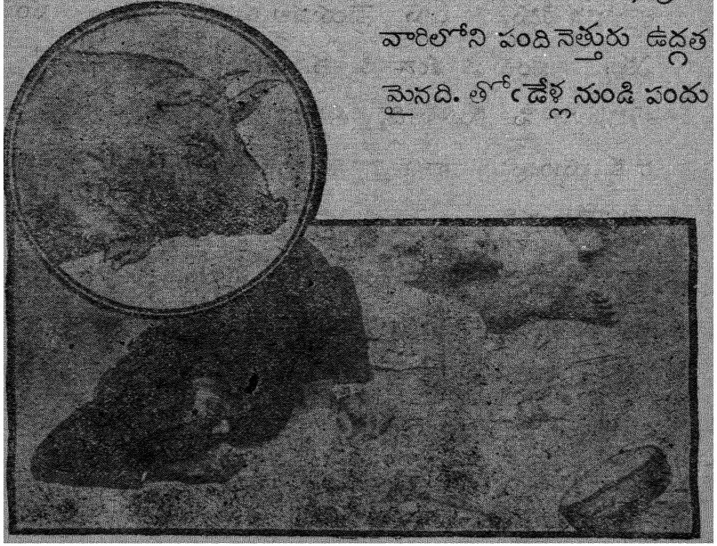

లుగా మార్జిరి. [సంహారిని చూపుము] అదుగో ఇతఁడా బురదలో పడి పందివలె గురుగురుమనుచున్నాఁడు.

భూతాధి:-నీవు జయించితివి. మొదట నక్కలు పిదప తోఁడేళ్లు ఇపుడు పందులు! అదీ పానీయ మనఁగా! అది నక్కలు తోఁడేళ్లు పందులు వీని నెత్తురుకషాయ మనుకొందును.

పాలేరు-ఓ కాదు. నే నతనికి ధాన్యముమాత్రమే ఎక్కువ అగునట్లు చేసితిని. తనకు సరిపడునంత ధాన్యము మాత్రమే ఉన్నపుడు నోటిముందరి అన్నపుగడ్డ ఎగురఁ గొట్టినను కోపపడలేదు. ఏమి చేయవలయునో యెఱుఁగనంత ఎక్కువ పంట పండఁగానే తనిలోని నక్క నెత్తురు తోఁడే టినెత్తురు పై కుబికినది. ఆతనికి సర్వదా లోన జంతు రక్త ముండును. కాని దానిదిమాత్రము పై చెయ్యి కా లేకపోయినది.

భూతాధి-మేలు. నీవు భేషయినవాఁడవు. నీవు నీ అన్నదోష మునకు ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొంటివి. ఇఁక వారికి కల్లు త్రావుట మాత్రమే ఆవశ్యకము. ఇంచుమించుగా వారందఱు ఇఁక మనవారే.

సమాప్తము

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, చెన్నపట్టణము—౧౯౨౪.

కృతకసూత్రము.

శతావధాని శివరామకవి.

శ్రీ

కృతకసూత్రము.

క. తనవచ్చిరానిమాటల
కు నుపాధ్యాయుండు మెచ్చికొనఁజూచెడివా
రును వ్రేలఁజూపి ముదముం
బనుపడఁగఁ గురంగియ నెడు బాలికయలరున్.

మ. తనతో పాటుగ 'నోనమాలు' తెలివొందంజాలి, 'అఆలు' ది
ద్దను, 'కాఖాలు' గడింపఁగా మఱియు, 'తాథాల్' యూరవాలన్న పా
లు'ను నేర్వన్ జెలికారము న్బెనుపఁజాలంజాలు సిపిల్లవాఁ
డనఁగాఁ బొల్చుశరత్కుమారుఁ డనువాఁడా బాలతో నాడుచున్

గీ. ఈ సెఱుంగదు దుఃఖమ్ము నెఱుఁగఁబోదు
పాపమెఱుఁగదు తెలియదు ప్రాక్కృతంబు
పెరిమె చెలికారములమాత్రఁ బెనిచికొనును
ఎంచఁగా బాల్య మదియెంత మంచిదోకో

గీ. వాలుకా పులినమ్ముల వాగులందు.
పొన్నమ్రాఁకుల నునుపారు తిన్నెలందు
బండిగురివెందతీవెల పాదులందు
ఆడుకొందురు మలుసంజలందువారు.

క. ఎడఁబాయని ప్రేముడిచే
నడుగడుగున కుబుసుపోక, అట్టేచెవిలో
గుడుగుడులాడుదురు ముదం
పడుదురు వారిద్దఱౌర బాల్యంబందున్.

క. బడియీడు సడలిపోయెన్
బుడిబుడి చెలికాండ్రతోడి బుజ్జగము డిగెన్
వడిఁ బెండ్లినయసు వచ్చెన్
నడయాడందొడఁగె జవ్వనము చెలిమేనన్.

మ. ఒకనాఁ డించుకభూషితాంగియయి సూర్యుండస్తముం బొందన
వ్వికచాంభోరుహనేత్రయం దెలగొదల్ విశ్రాంతిఁ జెందంగ దే
లికగాఁ బాదములుంచుచున్ జనియెఁ బాలీలానికుంజంబు చెం
తకమందానిలమూచి డుల్చినపువుల్ తావుల్ దెసల్ గ్రమ్మఁగన్

గీ. పోయి కూర్చుండునంతటఁ బోరువెట్టి
కూయఁదొడఁగెడు పెనుగండుఁ గోయిలలకు
రోసమీసును గెడఁగొని మోసులెత్త
నొసఁగలేదు కురంగి ప్రత్యుత్తరంబు.

ఉ. నించినపూలయందు శయనించి కపోలతలంబు నంటఁగా
వంచి కరాంబుజం బెడమవైపుగ నెత్తిలి కాలిప్రేలి నా
డించుచు నూర్పుగాలి బురుడింపఁగ మోవియు వాడిపోవఁ జిం
తాంచితమూర్తియై యాచుజవరాలసియుండెను శూన్యభావమై

చ. తలఁపునఁ బట్టినంత పరితాపము, కన్నులు చాలనంత పె
ద్దలు కనునీటిబొట్లు మదిఁ దాపఁగఁ జాలనియంతయాసు కొం
దలమును నాపెమోము నెడుదర్పణమందుఁ బృథక్ బృథక్ స్థితిన్
గళలధరించి రూపములుగాఁ గనఁబట్టఁదొడంగె వింతగన్.

గీ. ప్రక్కగాఁ బోవుచుండె శరత్కుమారు
డప్పు డత్యరుణాంబుజాతాయతాక్షి
గువ్వకుత్తుకతోడను గొణుఁగుకొనుచు
పదిగ తేచెను పాదముల్ వడఁకుచుండ.

ఉ. చూచు శరత్కుమారునకుఁ జోద్యముగాఁ గనఁబట్టె నాకురం
గీచకితైణలోచన వికీర్ణము నొకబరీభరంబుతో
సూచితకోపరోష పరిశోషకషాయితమైన మోముతో
నాచిత బాష్పబిందువుల నంతట నానినకన్నుదోయితో.

క. ఒకపాదునందుఁ బెరిఁగిన
యకళంకపుఁదీఁగ మొక లగుటనతం డా
సకియఁ గనుంగొనినంతట
వికలుండై మొగమొకింత వెనుకకుఁ ద్రిప్పెన్.

ఉ. ఆఁగుచు నాతఁ డాపెహృదయంబున నేమికళంకమున్నదో
నేఁ గనుగొందునంచుఁ దరుణీమణి డగ్గఱి పల్కరింపఁగా
మూఁగదివోలె నప్పుడొకముచ్చటయాడదు తేరిచూడదున్
దీఁగవలెం జలించుఁ బరిదేవనముం బొనరించు మించుగన్.

గీ. ఆమెకంటెను మిగుల నత్యార్ద్రచిత్తుఁ
డగుటఁ జూడంగలేక మార్మొగము వెట్టి
యెలుఁగమిన్ వెక్కివెక్కి తానేడ్చెనపుడు
ప్రకృతికింగూడ గుండెలు పగులువాఱ.

గీ. తుదకు నామెయె మనమును గుదుటఁబఱచి
కాఱుకన్నీరు కొనగోటఁ గడకుఁ జిమ్మి
ఊర్పు నిట్టూర్పులను సరి నొందఁ జేసి
అల్లనల్లన 'నేమోయి' యంచుఁ బలికె.

గీ. అటులు పలికెడు చెలికార మాత్మఁ దలఁచి
అందు 'నేమోయి' యనియెడు నందమెంచి
గండుమీఱి శరత్కుమారుండు చూచె
సారశారదచంద్రికాసారదృష్టి.

గీ. ,,వెన్నెలబయళ్ళకొంటిగా వెడలనగునె?
బొంగుపొదరిండ్లయందు నుండఁగఁదగునె?
మహిళకలటంచును శరత్కుమారుఁడనినఁ
దలనువంచికురంగి శాంతంబుపొంది.

గీ. వచ్చిరానట్టిమాటల వరుసతోడ
దెలిసి తెలియనిప్రేమ శృంఖలలతోడ
మఱచిమఱువనియనుభావ మహిమతోడ
మరగుశైశవమదియెంత మంచిదోయి!

క. నావుడు నెమ్మనమునఁద
ద్భావము ప్రేమానుబంధ పరమాయెనటం
చావిజ్ఞుఁడు తెలిసికొనెన్
బోవంగాఁదలఁచెవీఁడి పొలతుకనంతన్.

ఉ. కానిస్వకీయమైనచెలికారము చిన్నతనంబునుండి, యా
మానిని చేసియుంట నొకమాదిరిగాఁగను జిన్నఁబుచ్చి యె
ట్లేనిఁ జనంగలేక యతఁడించుకమాఱుమొగంబువెట్టి వే
ఱైనప్రసంగమామెహృదయంబునజొన్పఁగనెంచియిట్లనెన్.

గీ. ధరణికోటపురీవరాంతరమునందు
స్థాపితంబగుపెను పరిషత్తునందు
విద్యనభ్యసనమొనర్ప వెడలువాఁడ
నీదుతండ్రియె ప్రేరేచె నిన్ననన్ను.

గీ. అనుచుఁబల్కిన నిస్పృహ యగుచునంత
బిక్కమొగమునువైచి విభీతనయన
తలనుబంకించి నిట్టూర్చి దళితహృదయ
యగుచుఁబోఁడకట్ట నతని కయ్యవసరమున.

మ. ,నెలఁతా!యీడునజోడువారమయినన్ నీకంటెఁబుంధర్మతా
కలనన్ గొంచెముపెచ్చు నాకనుభవగ్రంథంబు,మీయింటిపె
ద్దలుచూపించినత్రోవనెక్కరునివిద్యావాసనావాసితున్
బాలుపారన్ వరియింపుమంచునతఁడప్పూబోఁడితోఁబల్కినన్

గీ. పులుకుపులుకునఁజూచు చూపుంగములను
బ్రోడతనమునువైరాగ్య మునువిశేష
నిస్పృహాత్వంబుతోఁప నా నీరజాక్షి
మొగముఁదనరెండుచేతుల మూసికొనియె.

గీ. తఱుఁగుకొనిపోయెహృదయ మాతనికిమిగుల
నప్పుడాజాణ నిముసమే నాఁగలేక
చిన్నతనముననుండియుఁ జేసినట్టి
కడిఁదిచెలిమికిఁదగినట్లు కౌఁగిలించె.

ఉ. చేరలకెక్కుడౌకనులఁ జేరినవెచ్చని నీరెడల్చి చె
న్నారెడుకేశపాశమున యందుఁ దగుల్కొనిచిక్కువడ్డమం
దారపుఱేఁతపూఁతను నిదానముగాఁదెమలించి పొన్నపూఁ
గోరలనోసరించి సుమకోమలికిన్ ముదమారఁగూర్చుచున్.

ఉ. పూలనుగొన్నిద్రుంచి తృణముల్ మఱికొన్నిటిగోసివానినిన్
మాలికగానమర్చుకొని మంగళసూత్రముఁబోలినట్టి పూ
మాల కురంగినెమ్మెడను మల్చితగిల్చెఁ జెలంగ సౌఖ్యో
ద్వేలసమాగతాళిరుతి దీపితమంగళవాద్య ఘోషమున్.

క. సంతోషభరస్వాంతులు
నంతేవాసులు నటొక్కయాచార్యునకున్
గాంతస్వరూపులగువా
రంతటవేర్వేఱు బాట నరిగిరిపెలుచన్.

ఉ. ఆమఱునాఁటిప్రొద్దున రయంబున వెల్వడి బ్రహ్మచర్యదీ
క్షౌమహితంపువేసమునఁ గానఁగఁబట్టెను 'భాగవిత్తి' వి
ద్యామహిళాధినాథునకు నచ్చెరువాటుఘటించి తన్నునున్
బ్రేముడిశిష్యమండలిఁ బరిగ్రహణంబొనరింపనింపుగన్.

క. గురుపాదనౌకఁబట్టుచు
నురుతరవిద్యామహామహోదధినీఁదన్
బురికొనెశరత్కుమారుఁడు
పరులకుఁజొప్పడనిభయము భక్తియునిండన్.

ఉ. దోసములేనివేసము శ్రుతుల్ ప్రచరించెడురీతినీతి ద-
ర్భాసనమే యలంకృతిగ నల్లిననెజ్జ యుపన్యసింప వి
శ్వాసముగల్గి పచ్చికలపట్టున నిక్కయొనర్చిబూదె కై
సేసి పఠించునెల్లపుడు శిష్యులలోపల శీఘ్రబుద్ధియై.

ఉ. సారముచాలఁదేర్చి జగజంపనుమాటయెఱుంగఁబోక వి
ద్యారసపారవశ్యుఁడయి తాల్మివహించుచు శిష్యకోటిపై
గారముకల్గి కూర్మిసుతుకన్న ననుగ్రహమూని దుష్టకృ
త్యారభటింగలంచినయమారఁగఁజెప్పును , భాగవిత్తియున్

ఉ. జీతముబత్తెమూటలకుఁ జేష్టలకున్ రుసుమొట్టుమస్తులున్
కైతవమైనడంబముల కల్పన గూఢగురుప్రసక్తిపై
పూఁతలుమేఁతలున్ బొసగుపోడిమికూడనికృత్యముల్ సమా
నీతము కావొకప్పుడును నిర్మలమైన తదాశ్రమస్థలిన్.

చ. ఎనయుగుబల్లలేదు, కొఱయేయది ? పచ్చికపట్టులుండ; సిం
పెనసెడుదుస్తులేదు, కొదయేయది? నారలచీరలుండఁ; బొం
తనమగుకుర్చిలేదు, కొఱంతాయది? దర్భకటంబులుండ: దం
ధనములుకైతవంబులివి తగ్గునకాదె నిసర్గసృష్టికిన్

ఉ. ప్రాణముపోయినన్ గురుని పల్కునకున్ జవదాఁటరాద తా
మానముపోయినన్ మృషను మందునకైనను బల్కరాద వి
జ్ఞానముమాసిపోయినను గట్టడికిందొలఁగంగరాద ప్రా
మాణికమేదుపల్కురుదుమమ్మరె! యాతనియాశ్రమంబునన్.

సీ. సాహిత్యసాహిత్య సందర్భముగ్రహించె
న్యాయవేదాంతంబు లభ్యసించె
వైయాకరణ సమన్వయ సంప్రదాయంబు
లెఱిఁగెసాంఖ్యంబున నెఱుకఁజెందె
యోగశాస్త్రమునందు యోగ్యతనుగమించె
గాణాదమం దధికారమొనసెఁ
గవితావిలాసినీ కాముకుండయిమించె
ధర్మశాస్త్రముల సందర్భమెఱిఁగెఁ

గీ. బెండిలింజేసికొన భాగవిత్తికడను
దాననుజ్ఞాతుఁడై సముదారగతిఁ గు
రంగిఁజూడంగఁ గుతుకతరంగితుఁడయి
వెడలెనుశరత్కుమారుండు విన్ననువుగ.

ఉ. తల్లినిగాంచుటొండెఁ దనతండ్రినిఁజూచుటయొండెఁ దమ్ములన్
బిల్లలఁజూచుటొండె మఱివృద్ధులఁజూచుటయొండె లేకయా
హాల్లకపాణిపై నయిదుప్రాణములుంచి తదేకదృష్టిచే
నల్లయతండుమార్గమున నాతురుఁడై చనుఁబేర్మిబర్వగన్.

శా. మధ్యేమార్గమువచ్చెనెత్తిపయికిన్ మార్తాండబింబంబటా
మధ్యాహ్నంబునడగ్గఱం బొలుచుగ్రామంబందుదానాగియా
రాధ్యంబైతగుదేవతాసమితినారాధించిదెందంబునన్.
నిధ్యానంబుననుండికొంతవడికిన్ జేరెన్ గృహంబొక్కడున

గీ. అందునివసించువారల కతిథియగుచు
నారగించెను శుభ్రింపు టన్నరసము
ప్రకృతిగాఁబండు పండులు పాలులోను
నైనయాహారములను మధ్యాహ్నవేళ.

క. అలుపముగఁ బాడుకొనియతఁ
డలవారలకడను సెలవు నందిజిగమిషా
కలితుఁడయి బయలుదేరెన్
లలనాసందర్శనాభి లషితుండగుచున్.

గీ. తానుబట్టినమార్గమా ధరణిదేవు
డీసికొనిపోయెనొక్క కృత్రిమవనంపుఁ
బజ్జకెఱుఁగక యెక్కిన పడవ సాగి
పాలమున్నీటినడుమకుఁ బట్టినటులు.

గీ. జీడిమామిడిచెట్లుకం చెలనుదాఁటి
లోనికింబోవదారిఁదెల్పు చునునుండెఁ
గొన్నిచోటులనట్టికో ర్కులకుఁదావు
కొలుపకెంతయుగొడ్డంటఁగొట్టఁబడియె.

క. చనియెడు శరత్కుమారుఁడు
తనముందటఁగాంచె నొక్కతరుణీమణిఁ జ
క్కనిపండు తఱపివెన్నెల
యనసౌందర్యబు నెల్లిమై పాఱగన్.

సీ. చెమరుఁజిత్తడిచేతఁ జెలువారుమోముపై
ముంగురులొకవింత మురుపుసూపఁ
గొనవ్రేళ్లపైలేచి చనుటచేఁ బొడవగు
పొడవుందనంబున బెడఁగెలర్పఁ

గదలుబింకంపు టంగకములు చూచువా
రలకెల్ల నేత్రపారణమొనర్పఁ
గాటుకదీర్చిన క్రాల్గన్నుదోయి వి
చ్చిన నల్లఁదమ్మిపూ తీరుతోఁప

గీ. నుడసిపట్టిన కుచ్చెల లుజ్వలింప
మృదులకురువిందమాలికల్ కదలియాడ
నెత్తి యరకాలుసూచుచుఁ దత్తరిలుచుఁ
గంచెనుందాఁటి వచ్చుట కాననాయె.

క. ఇదినఱకెపుడో చూచిన
యదియనుభావంబు తలఁపునందుఁ దలిర్పన్
మృదితమృణాళీశోభా
స్పదయగు నలదానిఁగాంచె సందేహముతోన్.

గీ. పొంచిపరికింప దానిచూపుననుబడక
యుండఁ దనసందియంబును నోసరిల్ల
ద్రాక్షపందిలిక్రిందికిఁ దారె నతఁడు;
అతఁడుకననుండదాఁగె నయ్యతివమిన్న.

గీ. కానలేకుంటనతఁడు తత్కాంచనాంగి
తొల్లివ్రాసినలేఖను నల్లనల్లఁ
దాళపత్త్రాలఁబొల్చు గ్రంథంబునుండి
తెఱచెఁ గొంచెముమాసి పెంపఱినదాని.

క. ఎవరును లేకుండఁగఁ దా
నవలోకించుచు దిశాంతరాంతరముల ని
క్కువపుంబ్రేముడిఁ జదువఁగ
నవునని యిటుసదివె నేలనాసీనుండై.

‘ గురుజనానురోధమా? నాబుద్ధినిఁ బరీక్షించుటయా? గృహనివాసమువలదను ఎత్తిపొడుపా? ప్రేమవిచ్ఛేదాభిలాషమా భక్తజనపరిత్యాగోపాయమా? ప్రకోపమా? లేకయివన్నియునా? సఖుఁడా నీపయనమునకు అర్థము నెఱుంగనయ్యెద.

అతిప్రియుఁడవందునా! పౌనరుక్త్యము; నీకునేను ప్రియనన్నచో జడప్రశ్నము; నీయెడ నాకు వలపుచాలఁగలదనిన వేశ్యాలాపము; నీవులేనిది బ్రతుకఁ జాలననిన, అనుభవవిరోధము; నన్నుఁ బూవిలుకాఁడు పరిభవించుచున్నాఁడనినచో, ఆత్మదోషోపాలంభము; మన్మథుడు నన్ను నీకిచ్చెనన్న ఉపసర్పణోపాయము; నాచేఁదప్పక వరింపఁబడితివనిన బంధకీధార్ష్ట్యము; తప్పకరమ్మనిన సౌభాగ్యగర్వము; నేనేవచ్చెదననిన స్త్రీచాపలము; ఇదియనన్యయనినఁ గొదవ; నీవు కైకొనవే మోయాసిన లేవనివానిని లేపుట; చావుచే నావలపు నెఱుంగుదువనిన నమంగళంబు: కావున నీకేమివ్రాయుదు?

* * * * * * కురంగి.

గీ. జనుచునోపిక మిక్కిలి యనుగమించి
పర్ణపనమయములను బ్రభ్రష్టపత్త్రి
భాగములఁగూడఁ బూరించి భావభరిత
మైన యాలేఖసదివెఁ బేరాసతోడ.

క. చదువున్ మఱలంజదువున్
జదివి తదీయాంతరార్థ సందర్భము నె
మ్మది విస్తరించికొను మో
హదశా దందహ్యమానుఁడయి కడుఁబొగులున్.

గీ. సర్వవర్ణస్ఖలిత సముచ్చారణంబు
గాఢగాద్గద్య సంరుద్ధ కంఠనాద
మూర్జితాశావశానుకంపోదయంబు
తత్స్వనంబు వినంబడెఁ దగులఁదరుల.

గీ. అప్పరప్పర! కాలపువ్విపర్యాసమహిమ
బాల్యకౌమారములకు యౌవనమునకును
భావభేదప్రకార సంభరితలీల
వాస్తవంబుగ నెవనికవాచ్యమకట!

గీ. తలఁపునకువచ్చు సంకల్పితంబులైన
చేష్టలెల్లప్డు వానిలోఁ జిక్కుకొనిన
మనము బాహ్యేంద్రియ నిరుద్ధము నపార
మైనయానందమందు లయంబుఁజెందు.

గీ. బాఁగుగాఁ బఠియించిన పాఠములను
నేని నీ కవిరాకున్న నేనుగూడ
రానివానివిధాన కురంగనేత్రి!
చెలఁగితిని, బజ్జ శిక్షచేసినను గాని.

గీ. సహజసర్వావయవ సువిస్తారలక్ష్మి
కనులఁగట్టినయట్టులఁ గానఁబడుట
నెత్తికట్టిన చెప్పుల నెల్లరేలఁ
గాచుకొనియుంటిఁ జదువున కన్నశ్రద్ధ.

గీ. కలలనైననునీరూపుఁ గాంచవచ్చు
నంచు నిదిరింపఁబో, సహాధ్యాయులెల్ల
జేయుచింతనయలికిడి చేతలేచి
తెప్పిఱిలి నన్ను నేనె నిందించుకొందు.

చ. కనులకు నిద్రరాక సరిగా నొకపొత్తముఁ బట్టి దేనినై
నను జదువంగఁ బోవఁగ మనంబున నీదగు రూపమేర్పడన్
మననము చేయుచుంట నొకమాదిరిగాఁ బుటలన్ని విప్పి కో
లునుగడు నేర్చె హస్తములు లోలనఖారుణితోజ్జ్వలాంగుళుల్

గీ. ఱేల మిగిలిన నాలవ జాలులందు
మూసి తెఱచిన కన్నుదమ్ములు చలింపఁ
జాన! యేఁగెదె చటి'కంచసత్యకంఠ
నాళవిన్యస్త బాహు బంధనుఁడనగుదు.

ఆ. "తెల్లవాఱె మోము నుల్లంబు కృశియించె
నందమైన దేహ యష్టి డస్సె
నెట్లు చదువుచుంటి వేమోయి" యనినన్ను
సరసమాడుచుంద్రు సంగడీంద్రు.

గీ. నయముగా వచ్చు నా యనధ్యయనదినము
లందుఁ గనరాక యాఁ సహాధ్యాయులకును
గొండ వాగుల కడకేఁగి కూర్తు నీదు
చేష్టలను గూర్చి కవితా విశేషములను.

గీ. చేసిన సమస్తచేష్టలఁ జెప్పుచుండు
నాఁడు నాటలనుం దెలియంగఁ జేయు
నాఁడు పలుకుల నెల్లరాపాడుచుండు
శైశవగ్రంథి కఠిన పాషాణసంధి.

మ. చెలియా! శైశవ బాల్యభావములు చేసెన్నీకునున్ నాకు న
చ్చలమౌ స్నేహదశానుబంధమును సాత్త్వాద్యావనంబిప్పుని
ర్మలమౌ ప్రేమను దానఁ గూర్చి స్థిరసంబంధంబుఁ గల్పించునో
బలవద్దైవ నియోగదార్ఢ్యమున వేర్పాటుం బడం జేయునో!

క. కుపితా! వియోగ దుఃఖ
గ్లపితుఁడనై జీవ మూడ్వఁగా నెంచను నా
స పడుచు 'జీవన్ భద్రా
ణి పశ్యతి' యనంగ నెప్పు నీతి యెఱుకచేన్.

ఆ. ఆకురాలు కాలమందున పడెడు కా
రాకులనఁగ నాసయట్టెపడును!
తఱినిఁ గట్టి పడెడు తరువుల చేవనాఁ
బెఱిఁగి పెఱిఁగి చాల బెనిచికొనును!

గీ. మొదలనద్దాన నాకుఁ బ్రేముడియె లేద
యొండమావిని నాపె యొక్కింత నాటె
నాట ననలెత్తె; ఔను. క్రొందళుకు పేర్మి
తమ్ముల నెడారినైన స్ఫుటమ్మొనర్చు

ఉ. వీనులవిందుగాఁగను సవిస్తరమాత్మ దశానుభావ సం
ధానముగాఁగఁ జెల్మికి నిదానముగాఁగ లతాకుటీర సం
తానన దత్ప్రతిధ్వని విధానముగాఁగ శరత్కుమార దీ
నాననసీమ నిర్గళితమైన వియోగపుసూక్తులాఁగినన్.

మ. అవలగ్నంబసియాడ మోము దరహాసాంకూరమై పొల్వఁ గ
న్గవ లజ్జాపిహితాతిసాధ్వసమునై కాన్పింప ధమ్మిల్ల మా
యవటూదేశమునందుఁ బ్రోవుపడ దివ్యంబైన రూపంబుతో
నవలామానిక మేగుదెంచెను కవోష్ణంబైన నిట్టూర్పుతోన్.

గీ. వచ్చియును రాకముందె యా వనరుహాక్షి
మఱచినాఁడవె? నన్ను నో మానధనుఁడ!
యంచుఁ జిత్రముగాఁ బ్రశంసించె నపుడు
నగవుమోమున మేలిరత్నాలు రాల.

శా. ఆనారీమణిపల్కుపల్కులు శ్రవోవ్యాసక్తిం బొందిఁ బ్రి
హ్మానందంబుసుఖంబుకంటె నితమామానందసాంద్రోదయ
శ్రీనిర్వాణవిధాచమత్కలితుఁడై శీర్యజ్జగజ్జ్ఞాన సం
ఖ్యానుండాయెశరత్కుమారుఁడదివో! గాఢానురాగంబునన్

మ. పయిపైఁబర్వెడు సిబ్బితిన్ విడిచి యాప్రాజ్ఞుండిటుల్ వల్కెనీ
పయిఁ బ్రేమంబుననిన్ని నాళ్ళుమగువా! ప్రాణంబులన్ జిక్కఁబ
ట్టియెటో కాయముమోవఁగాఁగలిగియుంటిన్ నేఁటికిం దావకా
భయహస్తంబునుబొందఁగల్గుటకు నాభాగ్యంబు సాయంపడెన్

క. అనవుఁడు గురంగి తన పెద
విని గఱచికొనెన్ విరుద్ధవిస్మితచేష్టన్.
కనఁబడియెమోమునందున
ననుమానము తేఱకొనియె నంతస్సుననున్.

క. తదనంతరమున నాతఁడు
పదలమె నాకట్టినట్టిబల్బజపుష్పా
స్పదమగు మంగళసూత్రం ?
బదిమఱచితె? యనియెప్రేమ మన్నినమదితోన్.

మ. అనినన్ సంకుపుపోసి క్రొమ్మెడ యెడన్ హస్తాంగుళుల్ సేర్చియా
వనజాతాయతనేత్ర సాధ్వస భరభ్రాంతాత్మయై పైట చెం
గునెకింతన్ దెమలించి తీసెమిగులం గ్రొవ్వాఁడుపూమాలయం
దనుసంధించిన తాళిబొట్టును మహీయఃకాంతి కాన్పింపఁగాన్.

క. అప్పుడు శరత్కుమారుని
ముప్పిరిగాఁ బెఱఁగినట్టి మోహపుఁ బాశం
బొప్పరికించుచుఁ బ్రిదిలెన్
దప్పకదా! తనదటంచుఁ దత్క్షణమాత్రన్.

ఉ. మంగళసూత్రదర్శననిమంక్షిత మృత్యుసముద్రుఁడైయతం
డంగనమీఁదఁ బ్రేమవిడనాడఁగలేక తదీయసుందరా
పాంగవినర్దళద్ధృదయపంకజుఁడై ధృతిదూలియున్ వితా
కుంగడుబొందెఁదా మొదలుగొట్టిన చెట్టునుబోలె వ్రేల్మిడిన్.

క. ఎక్కడనుంటివి? కురంగీ!
యెక్కడనెక్కడ? నటంచు నింపొలసెడు మేల్
వాక్కులతోఁ గొందఱు చెలు
లక్కడకేతెంచి రొయ్య నాసమయమునన్.

గీ. ఆస్వరంబది వినఁ బడునంతమాత్ర
వెడలిపోయెఁగురంగి సోద్వేగయగుచుఁ
గడఁగి వీతెంచుచున్న పెన్గాలిదెబ్బ
కోసరిలి పాఱునొకచిన్న యోడ వోలె.

గీ. పోవువెంటనె యాతఁడా పువ్వుఁబోఁడి
సంకుపుంబోని మెడయందెసంగుచున్న
తానుగట్టిన కృతకసూత్రంబు తోడ
వఱలు నాతాళిబొట్టుఁపైఁ బఱపిమనసు.

ఉ. "వంచన చేసె నన్నతివ వాంఛను దెల్పియు నాదుజీవితం
బెంచఁగవ్యర్థ మెవ్వనినొ యింపుగఁబెండిలియాడినట్టి యీ
చంచలనేత్రపై వలపుసల్పుటయుంగదుఁ బాతకంబహా"
నంచుశరత్కుమారుఁడురయంబున మోమునొకింత యెత్తినన్.

గీ. తనను గోరిన ప్రాగ్దిశాంగన కడంకఁ
జందురుం గోరుటది మదియందెఱింగి
పశ్చిమాంభోధిలోఁబడి ప్రాణమూడ్చు
వాఁడు వలెఁగానఁగాఁబడె వేఁడివేల్పు.

గీ. వెంటనే లేచి యతఁడు వెన్వెంటనున్న
దీర్ఘికాసీర మందున దిగియు మెల్ల
వార్చి తోడి డిల్లవడిన హృత్పద్మ మందు
నెక్కొనిన చింతతోఁ గాంచె నొక్కమఱ్ఱి.

శా. చూడాపాశములూఁగులాడఁగఁ గడున్ క్షోభించు భూతంబనా
నూడల్ పెక్కు పృథక్ పృథక్స్థితిని సంయుక్తస్థితిం గూడ వ్రే
లాడన్ నిచ్చలు బొల్చుచుండు నటనాన్యగ్రోధవృక్షంబటా
నీడన్ జేరె శరత్కుమారుఁడు వికుంఠీభూత చేతస్కుఁడై.

గీ. ,,కాలమా! యెంత యడియాస కనఁబఱచితి
మెడను విఱిచి యొనర్చు నీ బడుగు పెండ్లి
నొప్పికొనకింత వట్టు నేనుంటి,'' నంచుఁ
బరిమిత స్వరముగ వినంబడఁదొడంగె.

ఆ. చెవుల మూసికొంచుఁ జింతించెనిట్టుల
నతఁడు ,,నేను జగతిఁ బ్రతికియున్న
గోలుపోవు ధృతియు నిలువు యోగ్యత
కాన బ్రతికియుంట కాదు నీతి.''

మ. అని యూహించి శరత్కుమారుఁ డెలమిన్ న్యగ్రోధదీవ్యచ్ఛిఫా
ప్రవివేష్టీకృత కంఠనాళుఁడగుచుం బ్రాణంబులం బాసి యొ
య్యన నాకాశ మహాంతరాళమున వ్రేలాడెం ద్వరం బొందియు
వ్వనజాతాయతనేత్ర వచ్చియపుడే వల్లించు వారింపఁ బోన్.

శుద్ధపత్త్రము.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
2	6	జెందంగదే	జెందఁగఁ దే
...	8	తక	తకు
...	21	కుమారు	కుమారుఁ
4	3	మహిళకల	మహిళలక
5	16	సుమకోమలికిన్	సుమకోమలకున్
6	6	దోసగుపోడిమి	దోసఁగుపోఁడిమి
7	9	గమించె	గమించెఁ
...	20	బర్వగన్	బర్వఁగన్
...	22	ఆగి	ఆఁగి
...	24	ఒక్కడున్	ఒక్కఁడున్
8	20	సౌందర్యబు	సౌందర్యంబు
...	...	పాంఱగన్	పాఱంగన్
9	4	తిరుతోఁప	చెన్నడంప
...	19	పత్రాళిబొల్చు	పత్రాళిఁబొల్చు
10	9	మన్మథుడు	మన్మథుఁడు
	11	ధార్ఢ్యము	దార్ఢ్యము
11	11	మునపార	మునునపార

శతావధాని
శివరామకవి ప్రణీతగ్రంథములు.

(1) సోముఁడు లేక ఉత్తరహరివంశ విమర్శము రు 1-0-0
మేలుప్రతి. (కొలదిప్రతులే కలవు.) 1-4-0
(2) సోముని జీవితము. 0-1-0
(3) ముక్తాలత-చక్రవి ప్రబంధము. 0-12-0
(4) తాలుకట్టనము. (విమర్శము.) 0-4-0
(5) కొవ్వూరు శతావధానము 0-3-0
(6) తెనాలి. 0-2-0
(7) బెజవాడ. 0-2-0
[అవధానములు, తాలుకట్టనము నొకతూరికొనువారికి 0-8-0]
(8) కృతకసూత్రము. [ఖండకావ్యము] 0-4-0
(9) లక్ష్మీవరసాపుర శతావధానము. 0-2-0

ముద్రణలో నున్నవి.

(1) మణిమేఖల. [గొప్ప కల్పితప్రబంధము]
(2) మాధవవర్మ. [ఆంధ్రరాజులఁగూర్చిన నాటకము.]
(రెండు నెలలలో సిద్ధమగును.)

విలాసము:—

వేలూరి.
చిరివాడ, తేలప్రోలుపోస్టు,
కృష్ణాజిల్లా.

శ్రీరస్తు.

రాసభవిలాసము.

ఇది,

బ్రహ్మపుర నివాసి

గాదె శ్రీజగన్నాథస్వామి

ప్రణీతము.

మొదటి కూర్పు 500 ప్రతులు.

గీ. పాఠశాలలకుపయోగ • పడఁగ సులభ
శైలి నీతిబోధక మయి • గ్రాలునట్టి
రాసభవిలాస కోశమున్ • వ్రాసినాఁడు
గాదెకులజుండు శ్రీజగ•న్నాథ సుకవి.

ఇచ్ఛాపురము:
శ్రీ స్వేచ్ఛావతీ ముద్రాక్షరశాల.
1911.
వెల 2 అణాలు.

పీఠిక.

ఈ చిన్నిపొత్తంబు మత్తిల్లి కాఱులు కూయు రాసభతుల్య చారిత్రులకు నుత్తలపాటును వారికాప్తులైనట్టి బాలిశాధములకు దుర్భరవిషాదంబునుఁ గల్పించుటయేకాక, దుర్వినీతులకు సన్మార్గ ప్రబోధకంబై దుర్మదాంధులకు గర్వోచ్చాటనాంజనంబై గురునిందాభినందనులకు శల్యాగతశరంబై పండితమ్మన్యులకు శృంగభంగంబై మఱియు విబుధ జనమనోరంజకంబై యాచంద్రతారార్కముగా నభివర్ధిల్లుఁ గాత!

దీనినుదారచిత్తులై విద్యాశాఖవారు పరిగ్రహించి పాఠశాలలకుఁ బెట్టించి కృతికర్తను హెచ్చరించి యేతత్ఫక్కి గ్రంథములు మఱికొన్ని రచింపఁ జేయించెదరను నమ్మకముతో వారికి నానమస్కృతులర్పించుచున్నాఁడను.

హ. గోపాలరావు,
ఉపాధ్యాయుఁడు.

తే. ఇట్టి కృతులెన్నియో కల ♦ వింగిలీషు
భాషలోఁగాని మనదేశ ♦ భాషలందుఁ
గాన మాలోపమును దీర్పఁ ♦ గడిగినాఁడ
దప్పులున్న నన్మన్నించు ♦ టొప్పు మీకు
సరసమతులార విద్యాప్ర ♦ చారులార.

తే. కృతిని రచియింపుమని హెచ్చ ♦ రించు హితుల
నర్థిఁ బీఠికవ్రాసిన ♦ యాప్తవెండి
తగునభిప్రాయములిడు ను ♦ దారమతుల
నెంచి మద్గురువర్యుల ♦ నెలమిఁ గొల్తు.

25-6-1911.
బరంపురము.

బుధజనవిధేయుఁడు,
గాదె. శ్రీ జగన్నాథస్వామి.

Testimonials.

P. S. Ramamoorty, B. A., L. T. MADRÂS,
Camp SANTAPETA, BERHAMPUR. Bombay House.
Ganjam District. **Triplicane.30-5-11**

M. R. Ry
Gade Sri Jagannadhaswamy
Pantulu Garu.

Sir,

Many thanks for your kindness in asking me to go through your manuscript booklet 'Rasabha Vilasam.' I have done it with great pleasure, you have attempted and that, successfully at an easy and running style. The way in which you have drawn general inferences of truth from particulars (use of 'Arthantaranyasam') is really admirable. This is how the book is made to embody very important morals; especialy that of obedience to one's teacher or guru. In these days when boys are generally accused of disobedience to their masters and elders your booklet is of peculiar importance as tending to stimulate this all essential quality of obeying them.

I believe that your attempt will be highly appreciated by the public in general and by the educational department in particular. I am of opinion that it may with great advantage be introduced as a TEXT-BOOK in our High School classes.

Wishing you all success.

I am,
Sir,
Ever Yours Sincerely,
P. S. Ramamoorty.
1st Assistant Teacher.
Madras.

అయ్యా!

మీరు వ్రాసిన 'రాసభ విలాసము' నేనును, నా మిత్రులును గాంచి యమితానందము నందితిమి. ఉపమార్థాంతరన్యాసములు విచ్చలవిడిగాఁ జొన్పి కొన్ని నీతుల బోధపఱచినారు. అందు గురుదూషణ శిష్యులకుఁ దగదను నీతి సరసముగాఁ గలుపుట వలనను, శైలి సులభముగా నుండుటవలనను బాఠశాలలకుఁ బోవు విద్యార్థులకు నుపకరించునని నా నమ్మకము. ఇట్టి పుస్తకము లాంగ్లేయ భాషలోనున్నవి. కాని మనభాషలోఁ దఱచుగాఁ గాన్పింపవు. కావున నీపుస్తకము ఆంధ్ర భాషాభిమానులెల్లరు నాదరించుట యుక్తమని నాయెన్నిక.

80-5-11. బరంపురము.
ఇట్లు
తాపీ-ధర్మారావు, బి. ఏ.
కల్లికోట కాలేజి యుపాధ్యాయుఁడు.

అయ్యా!

మీపుస్తకము చూచి యానందించితిని. పంచతంత్రములోని కథలవలె మీ రాసభకథయుఁ జమత్కారముగా రచింపఁ బడినదనియు శైలి సరసముగా నున్నదనియుఁ జెప్పఁగలను. ఈపుస్తకము స్కూలు బాలుర కుపయోగించిన లాభ ముండునని నా నమ్మకము.

5-6-11. ఛత్రపురము.
మంగు-శ్రీనివాసరావు, బి. ఏ.

ఆర్యా!

ఇప్పొత్తంబున 31 పద్యంబునఁ "గర్ణపర్వముగాగ"ననియును 63వ పద్యంబున "సుయోధను కథయె నిదర్శనంబ"నియును చేర్కొనుటం జేసి నాకుం జూడ శ్రీమహాభారతాంతర్గత కర్ణపర్వమునం గల 'హంస కాకీయోపాఖ్యానము' దలపునకు వచ్చుచున్నయది. ఇంచు మించుగా నిక్కథను 'హయము హంసము'గాను 'ఖరము కాకము'గాను బోల్పఁదగును. గురునింద గర్హితంబనునీతిఁ దెల్పు తావకకృతి విబుధ జనానందకరంబై కరంబుగ్రాలుం గాత!

15-6-11. ఇచ్ఛాపురము.
శంబరాతు-జగన్నాయకుఁడు.
ఎస్. ఎస్. స్కూలు తెలుఁగు పండితుఁడు.

సుధీనిధీ!

భవద్విరచితంబగు "రాసభోపాఖ్యానంబు" సాంతంబుగఁ జూచి యమందానందంబునొంది పద్యంబొండు పనిపితి.

ఇట్టి కల్పనాకథానకంబులు గల వేనవేల గ్రంథంబులఁ దమరే రచియింపఁ జేసి తన్మూలమున లోకములోని దుర్బుద్ధులగు దేవానాంప్రియుల కున్మాదంబు డిండింపఁ జేయు గాఁతయని శ్రీయఃపతిని వేడుచున్నాఁడను.

శా. విఖ్యాతోన్నత సూక్ష్మకల్పనకథా • విజ్ఞాన సందర్భ సౌ
ముఖ్య ప్రాకృత శబ్దయుగ్విలసిత • ప్రోక్తంబు నీ రాసభో
పాఖ్యానంబును గాంచి కాకవులు గ•ర్వంబెల్ల దూలంగ వే
సఖ్యంబున్ బొనరింత్రు సత్కవుల ద•చ్ఛాత్రత్వము న్గాపుచున్.

24-6-11.
బరంపురము.

ఇట్లు కవిజనహితుఁడు
లింగము - తమ్మయ్య.

శుద్ధపత్రిక.

పద్యసంఖ్య	తప్పు	ఒప్పు
9	బుట్టైగాలిగాఁడు	బుట్టుగాలిగాఁడు
13	సాకిన్	సాకన్
16	బెహారి	బేహారి
22	పోసీ జాతి	పోసీజాతి
31	జడులకుఁ	జడులకును
45	వేబాసి	వేపాసి
49	జెట్టినవంత	జెట్టినయంత
"	గూతులు	గూఁతలు

11, 20 22 28, 29, 44 పద్యములలోఁగల 'వాని' యను సర్వనామమునకు 'దాని' యని చదువుకొనవలయును.

శ్రీరస్తు.

రాసభవిలాసము.

ఏకాశ్వాసము.

5

చ. సరసవచోవిశారదులు • సంస్కృతసాహితిసార్వభౌములౌ
నిరుపమమేధగల్గిన మ•నీషులె జంకుదు రిట్టిపట్లఁగే
సరివెలితోలు కప్పుకొని • వచ్చినరాసభ మట్టు లౌర! మీ
గరయక లక్ష్యలక్షణము • లష్టవధానము సల్పఁ జెల్లునే?

సీ. తగినంతపాండిత్య•ధనము లేకుండి యే
సభ కెక్కువాఁడె రా • సభము చూడ
శ్రుతిశాస్త్రవాసన • స్ఫూర్తి లేకుండి యే
సభ కెక్కు వాఁడె రా • సభము చూడ
చకచక భాషింప • శక్తి లేకుండి యే
సభ కెక్కువాఁడె రా • సభము చూడ
ప్రస్తుతలోకాను • భవము లేకుండి యే
సభ కెక్కువాఁడె రా • సభము చూడ

తే. విద్దెబుద్ధియుఁ జెప్పెడి • పెద్దవారిఁ
జాల నిరసించువాఁడె రా • సభము చూడ
తప్పుతడకలతోడ గ్రం • థములు వ్రాసి
సాహసించెడివాఁడె రా • సభము చూడ
బాలమతులార! చిరకీర్తి • లోలులార! 2

క. తల బిరుసుతనము మిక్కిలి
గలతనశిష్యులకు బోధ • గావింపఁగ వా

గల రాజించియు; నొకగురుఁ
డెలమిని బై పద్యయుగము • నేర్పడఁ జదివెన్. 3

తే. వారిలో నొక్కఁ గడసరి • పశ్చిమపద్య
భావమును మాకు నెఱిఁగింప • వే వదాన్య!
యని యడుగ నాయుపాధ్యాయుఁ • డల్లన నగి
యెల్లశిష్యులు వినఁగఁ దా • నిట్టు లనియె. 4

తే. వత్స! చూడ నీ వీపద్య • భావ మెఱుఁగ
వనిన నాకు నచ్చెరువయ్యె • నైన వినుము
రాసభవిలాస మను నొక్క • రమ్యగాథ
గలదు దానఁ దద్భావంబు • తెలియఁదగును. 5

కథాప్రారంభము.

ఉ. కల దొకదొడ్డపట్టణము • గౌడజనాంతమునందు; నాపురిన్
మెలఁగెడుఁ బెక్కుగాడిదలు; • మేయుచు నయ్యవి రేఁబవళ్ళు వా
డలఁ దిరుగాడుచుండు నొక • టంబుగఁ గూయుచు వింతవింతక్రీ
డలఁ బచరించుచుండుఁ గడు • డంబుగఁ జూపఱు లెల్ల నవ్వగన్. 6

క. ఆమృగముల వాగ్ధోరణి
కామృగముల కృతులకాత్మ • నలరుచు వేడ్కన్
పామరులును సోమరులుం
దామసులై కాలయాప • న మొనర్తురు సదా. 7

తే. శాఖికాభేదమునె కాక • జాతిభేద
మును గణింపక మెలఁగునా • ప్రోలిగాలి
గాండ్రలో నొక్కటియు రెండుఁ • గాక పెక్కు
తెగలవర్ధిల్లుచుండు నా • తెగలయందు. 8

క. గాడిదకు నల్లకంచరి
గాడిదకును బుట్టెడాలి • గాఁ డొక్కఁడు తాఁ
గూడి యొకమేలుతేజిని
వేడుకొనెను జెప్పుమంచు • విద్యలు తనకున్. 9

ఉ. గాడిదపిల్లకోమలము • గాంచి స్వజాతిదిగా భ్రమించి తత్
వేడినవిద్దె లెల్లఁ గడు • వేడుకతోడుత నాహయంబు నా
గ్లేడులు దాక నేరుపుచు • నీడును మీఱినవెన్క వానిఁ దా
గాడిదపట్టిగా నెఱిఁగి • క్రన్ననఁ దోలఁగఁ జూచి యిట్లనున్. 10

తే. బాలరాసభమా! నీవు • గాలిగాండ్రి
యందు నధికుండ వై యుందు • వస్మదీయ
కృపకుఁ బాత్రుండ వై యుంట • నింక వెడలు
మంచు దీవించి వానిఁ బు • త్తెంచె వెసను. 11

తే. అంత ఖరబాలకము వీడి • యశ్వగురుని
స్వేచ్ఛఁ జరియించుచుండ వీ • క్షించి కర్తఁ
డైనయొకడాబుగాఁ డను • నట్టిచాకి
దానిఁ దరిఁజేర్చి పెంచె నా • దరము మీఱ. 12

క. బట్టల మూటలతోడను
గట్టెలమోపులను మోయఁ • గాఁ జేయుచు నా
దిట్ట యగుగాలిగానిని
గొట్టుక తిట్టుక యె చాకి • గూర్మిన్ సాకెన్. 13

తే. కూడు లే క త్తవారింటఁ • గొన్ని నాళ్లు
గాలిగానితో నాడాబు • గాఁడు ను[illegible]
యెలమి నత్తతోఁ గృష్ణలీ • లలను సలుప[illegible]
జొచ్చె మామ కీసంగతి • సోఁకదిఁ దెలి[illegible] 14

తే. వెంటనే యాతఁ డల్లుని • నింటనుండి
వెడలఁ గొట్టింప వాఁ డొక్క • వీటి కేగి
పిదపఁ దనగాలిగానిఁ దె • ప్పించుకొనియు
నచటఁ గొన్నాళ్లు వసియించు • నవసరమున. 15

ఉ. అచ్చటిపెద్దబేహారిధ • నాఢ్యుఁడు సుంకరి లచ్చిగానితో
హెచ్చుగఁ జాకి మైత్రి ఘటి • యించి ఖరంబును బెంచలేక దా
నిచ్చెను 'జెగ్గపోని' యని • యెంతయు బొంకుచు లచ్చిగానికిన్
ముచ్చటగాఁగఁ గొన్నిదిన • ముల్ భరియించెను వాఁడు భ్రాంతుఁడై. 16

తే. ఖురములకు నాళ్లు దగిలించి • సరసమైన
జీను మూఁపున వేయించి • చిత్రపటము
నెమ్మిఁ దీయించి ఖరము తా • నమ్మఁజూపెఁ
బెద్దబేహారి యెంతటి • చేల యొక్కొ! 17

ఆ. పూర్వజనన సుకృత • మూలంబునను ధూర్త
గార్దభమున కిట్టి • ఘనత రాఁగ
దాన నద్ది మఱచెఁ • దనజన్మకథ నౌర!
కలిమి యెంతమఱుపు • గలుగఁ జేయు. 18

ఆ. ఎన్న డాబుగాని • యింట నుండినదాని
కంటె లచ్చిగాని • యింటనున్న
తరిని మంచితిండి • దొరకిన కతమునఁ
గాయ మెల్లఁ బెంచె • గాలిగాఁడు! 19

క. తెగబలసి యుంట నయ్యది
తెగనీల్గుచు వాడ వాడఁ • దిరుగుచు నటఁ జా
నగపడిన యెల్లమృగముల
మగటిమి గలవానివోలె • మార్కొనుచు మఱిన్. 20

సీ. ఒకమాఱు సకలింప • నుంకించి యశ్వంబు
తనపాటి కా దని • తలచి యలరు
నొకసారి ఘీపెట్ట • నుంకించి ద్విరదంబు
తనసాటి కా దని • తలచి చెలఁగు
నొకతూరి గాండ్రింప • నుంకించి వ్యాఘ్రంబు
తనకీడు కా దని • తలచి పొంగు
నొకపరిగర్జింప • నుంకించి సింహంబు
తన కెన కా దని • తలచియుబ్బు

తే. నిట్లె ఘనసత్వముల నెల్ల • నీసడించి
యధికగర్విష్ఠమై పట్న • మందుఁ దిరుగు
హరులఁ గయ్యంబునకుఁబిల్చు • నౌర గాలి
గాని కెంతచేసెను లచ్చి • గానిప్రోద! 21

శా. పోనీ జాతితురంగ మంచు మమతన్ • బోషించు చట్లొక్కెడన్
వానిన్ బేహరి తా నెఱింగి ఖరసం • తానంబుగా వెంటనే
న్యూనత్వంబున కోర్వలేక మృగమున్ • నూకింపఁగాఁ జూచియున్
మానున్ జాకలివేఁడుకోలుననుఁగా • న్నాళ్లట్లుపేక్షించుచున్. 22

ఉ. "చాకలి లచ్చు బేహరికి • సంగడికాఁడఁట వాఁడు సాకఁగా
లేక యొసంగు గాడిద బ • లే! తనవాహన మంటు" యం చిటుల్
లోకులు చెప్పుకొంచుఁ దను • లోకువఁ జేయుఁడు నెట్టకేలకున్
గాకను జెంది వీడె నల • గార్దభమున్ విమలాంతరంగుఁడై. 23

ఉ. సుంకరి లచ్చిగాఁడటుల • సొమ్ములతోఁ దను వీడనాడఁగా
సంకరరాసభంబు వెసఁ • జాకలిచెంతకుఁ జేరె నంత ని
శ్శంకతఁ దానిఁ గొంచుఁ దన • చానను నత్తను జూడఁ గోరి యా
రంభుఁడు తొంటివీటికిని • గ్రమ్మఱఁ జేరెను వెండి యత్తఱిన్. 24

తే. మామగా రత్తమాయలం • బడి తొలుతటి
ద్వేషమును వీడి యాతనిన్ • బేర్మి నింట
నుంచుకొనె నెప్పటివలె వాఁ • డుండ సాగ
నిల్లఱిక ముంచుకొన నానె? • యల్లువాని. 25

ఉ. ముందటివోలె గార్దభము • మూటలుమోయఁగ నీక వాజిగా
నెందును జూచుకొంచు భరి • యించెను జాకలి కొన్నినాళ్లొగిన్
మందుఁ దొకండు దానివెల • మానుగ నిచ్చియు నుంచి బండికిన్
బొందుగఁ గట్టుచుండు నది • మొఱ్ఱోయయో యని లాగుఁ దీనతన్. 26

క. కుటిలఖర మొక్కదినమున
జటకాశకటంబు నీడ్వఁ • జాలక దానిన్
బటుతరశిలకుఁ దగిల్చినఁ
జెటాలున బండి విఱిగి • చెడుటయు వాఁడున్. 27

తే. బండికిని గట్టుటకుఁ జూడఁ • బనికి రాద
టంచు నామృగంబును వీడ • నదియు డాబు
గానియిలు సేరుకొనె వాఁడు • వానివల్ల
దుర్జనశ్రేష్ఠి కమ్మె నా • దుర్జనుండు. 28

తే. ఆటగట్టెంబుకైవడి • నాడ నేర్చు
బందెపుంగట్టువట్టుల • పాఱ నేర్చు
నంచుఁ జాకి చెప్పినమాట • లాలకించి
మంచిమేత వానికిని బె • ట్టించుచుండు. 29

ఉ. తీరికయున్న వేళలను • దేవునిదీయుచుఁ గూనిరాగముల్
వారకవీథులన్ దిరుగుఁ • బౌరులమెప్పును బొందఁగోరి, యె
వ్వారికినిల్లెతో మఁగద • వారిపరివర్తన యుక్తమంచు ని
ర్ధారణలేనిచో ఖరము • దానిటు గూయుచు సంతసించునే. 30

క. వేడుకగ బొక్కుడబ్బా
గాడిదతోకకును గొంటి • గాండ్రిగిఁ గట్టన్
మోడిగనది తిరుగాడును
వాడలజనులకుఁ గన్ను • పర్వముగాగన్. 31

క. "కూసెడి గాడిదమందన్
మేసెడి గాడిదలనెల్ల • మిడుకఁగఁ జెఱచున్"
నాసామెత సార్థకపడ
రాసభబాలకుల నెల్ల • రఁజెఱపఁదొడఁగెన్ 32

తే. మఱియుఁ దొల్లింటికంటె నా • మొఱకు మెకము
పోతరించియు గోవిందు • పురముచెంత
మెలగు నొకపెద్దగాడిదన్ • వలచె నౌర!
మృగములకు నీతివర్తన • మెట్టులబ్బు? 33

క. తను గన్నవారియిష్టము
గొన కుండిన మానెఁ గాని • కూడఁగ నగునే?
తనకంటెఁ బెద్దదానిని
గనుగొను నే వయసు వారి • కామాంధుఁ డిలన్. 34

క. ఈసంగతి దా నెట్లో
కాసంత యెఱింగి ఘోట • కము శిష్యుని నా
రాసభముఁ బిల్చి యది కడు
దోసం బని చెప్పెఁ జాల • దూరం బెఱయున్. 35

క. నా కితఁడు సెప్పవాఁడా
నాకంటెను విద్యలందు • నను ఘనుఁ డా యాం
నాకేసరి గురుదూషణ
పాతకటముగఁ జేయ జొచ్చె • భయపడ[illegible] 36

గీ. వృథగఁ దను నిందచేయు నా • మృగముకడకు
నాయమాయక ఘోటక • మంత నొక్క
నాడు చని యోరి! గురువైన • నన్ను దూఱు
చుంటి వని వింటి నీ కది • యొప్పునొక్కొ. 37

చ. గురుఁ డెటువంటి వాఁ డయినఁ • గూడదు దూషణచేయ దానిచే
దొరగు యశంబు పుణ్యమని • తొల్లిటి పెద్దలు సెప్ప విందు వీ
కరణిఁ జరింపఁ జూచెదవె! • కర్దెడులాభ మ దేమొ నీవు లో
నరయుము! నాశ మంద వటె • యల్పవయస్కుఁడ వైన బాలకా. 38

క. నావిని రోసముతో నది
నీవా నాగురువు నాకు • నెటి నైజముగా
యావద్విద్యలు వచ్చెను
నీవాచాలత్వ మింక • నెఱపకు మయ్యా. 39

ఉ. ఎరికి నేరు దేశికులో • యేర్పడఁగాఁ దెలియంగవచ్చు వి
ద్యారసికుండు మాయొడయుఁ • డాతనివద్దకు వచ్చి తేనియున్
దీరుదు నీవివాద మని • దట్టురియై పచరించి గాలిగాఁ
డారసికాగ్ర్యసన్నిధికి • నశ్వముఁ దోడ్కొనిపోయి యిట్లనున్. 40

తే. వింటిరే! తాను గురుఁ డంట • విద్య లెల్ల
నితనివద్ద నేర్చితి నంట • నింతకంటెఁ
గలదె! విపరీత మెందైన • ఖ్యాతికొఱకుఁ
జెప్పుకొన్న లోకులు విశ్వ • సింత్రె! స్వామి. 41

క. నాతోఁ గదమును వేయుచుఁ
జాతురినై పరుగులెత్తు • శక్తియుఁ గలదే
నీతఱిని జూపి పిమ్మట
నేతీరున నైనఁ జెప్పు • నీ యని మఱియున్. 42

తే. లచ్చిగానిఁటఁ దనకును • హెచ్చుగాను
జరుగుసన్నాన మెల్ల నే • కరవుపెట్టె
చెనటిఖర మాత్మసంస్తుతుల్ • చేసికొనుచుఁ
జాలవఱ కశ్వగురునింద • సలుపఁ జొచ్చె. 43

క. ఖరముదొర ఖరముకూఁతలు
పరిపాటిగనచ్చి వానిఁ • బ్రస్తుతిచేసెన్
విగసులకడ కేగిన బుధ
వరులకు ఘటియింప కున్నె? • పరిభవమెట్లున్. 44

మ. అవమానం బటు చెంది ఘోటకము తా • నచ్చోటు వేబాసియిం
త విచారింపక చేర్చినందులకు వి • ద్యల్ నేర్చి యీగాలిగాఁ
డవనీతుం డయి యెంత చేసెఁగదరా! • యంచున్ గడున్ ఖేద మం
ది విశేషించియుఁ దన్నుదా ననుకొనున్ • దీనత్వ మేపారఁగన్. 45

ఉ. ఈడును జోడు కా దనచు • నీగతిఁ గొన్నిదినాలు పుచ్చి తా
నోడినవానివోలె గురు • వూరక యుండఁగ నంత కంతకున్
గాడిద కన్నుగానకయె • కాలులు కూయుఁడు; నోర్వ లేక యా
గాడిద పేరు మాప హరి • కంకణమున్ ధరియించెఁ గ్రుద్ధుఁడై. 46

క. పగఱ తెగనీల్గి మాటికి
జగడించుచు నున్నతతిని • సహనము పేరన్
దగ దది యూరక యుంటన్
మగటిమి నిజముగఁ గలట్టి • మానధనులకున్. 47

క. అని హయ మీరీతిని జిం
తన గావించి ఖరశిష్యు • దగ్గఱికిని దా
జని నీవెడకూఁతలు మా
నిన సరె లేకున్న నింక • నీపొగ రణఁతున్. 48

ఉ. ఎట్టెటొ నాల్గుపాదములు • నేర్పడఁ బెట్టిన నంతమాత్ర నే
మిట్టి పడంగ నేల నినుఁ • మించెడి యుత్తము లెంద ఱేని యీ
పట్టణ మందునుం గలరు • వారలతోఁ గలహింప నేల! నీ
గుట్టును బట్టు బైటఁబడుఁ • గూఁతలు కోఁతలు మాను దుర్మతీ. 49

క. నీవలెనె రెండు పిల్లులు
కావరమునఁ బెద్దపులుల • కంటెను దామే
భావింపఁగ శూరులమని
వావిరిఁ జెప్పుకొని శృంగ • భంగముఁ జెందెన్. 50

క. నాకడకు నీవు రావో
నాకడవిద్యలను నేర్చి • నావో లేదో
లోకు లెఱుంగుదు రేటికి
నీకొట్లాట నడువీధి • నిదితగునటరా.

తే. తల్లికిం బుట్టురా వసం • తంబు నాగ
గురుని నను ధిక్కరింతువు • కూళబుద్ధి!
నాడు కొట్టినదాబులు • నేడు నూపు
లేనిచోఁ బొమ్ము పురివీడి • కాన కింక.

తే. అనుఁడు నీ కేమి చెప్పితి • వయ్య నాకు!
గదము వేసినవేళలఁ • గల్గుదోష
ములను గొన్నింటి దిద్దితి • తెలియ నింత
మాత్ర గురు వౌదు వే? సాధు • ఛాత్రదూర! 53

తే. కదములో లొట్లు తీర్చుటే • కాదు నీదు
కృతులఁ గల్గినలోపంబు • లెన్ని యేని
చూపి దిద్దితి నింకను • జూపగలను;
అన్యత మాడకు మోరి నీ • యాయు వడఁగు. 54

క. ఈరీతి ఖరముఁ దేజియుఁ
బోరాడుటఁ జూచి వానిఁ • బోరున్ మాన్పన్,
దారిని జను నొకతగువరి
యారయఁ దా నిట్టు లనియె • నామృగములతోన్. 55

గీ. మీర లీగతి నూఱక • పోర నేల
చెప్పెద నొకయుపాయంబు • చిత్తగింపుఁ
డిరువురుఁ గలసి యొకగంట • పరుగులెత్తుఁ
డేరు దూరంబు పోదురో • వారె ఘనులు. 56

క. అని యతఁడు చెప్పుదానికి
ఘనమున ముద మంది యవ్వి • మనలోపల నో
డినవా రటవికిఁ బోవలె
నని పందెము లొడ్డుకొంచు • నతి రభసమునన్. 57

గీ. పరుగిడఁగఁ జొచ్చె నందులో • ఖరము పావు
గంటదనుక నాకేసరి • వెంట నరిటి
పోఁగలిగెఁ గాని పిమ్మటఁ • బోవ లేక
వెనుకఁ బడి యెల్లరును జూడ • వీగ నంత. 58

చ. అరయఁగ రాసభంబునకు • నన్వయదోషము గల్గి యుంటఁ ద
చ్చరణము లెట్లు వంకరయి • చక్కఁగ నుండవు నడ్చునప్పుడే
పొరిఁబొరిఁ దొట్రుపాటుపడుఁ • బో యిక వేఱుగఁ జెప్ప నేటికిన్
బరుగిడు వేళ నామికము • పాటులు చూచియుఁ దీఱగావలెన్. 59

క. తలఁ ద్రిప్పుకొంచుఁ గన్నుల
బలే యొగురవేసికొంచు • వాసిగఁ బురివా
డలఁ గూయుచు మెలఁగుఁడు నా
ఖలఖరమును నెల్లవారుఁ • గడుఁ దిట్టు చొగిన్. 60

క. గెలిచినకేసరి మెడలో
పల మేల్పూవదండ నొండు • వైచియు దానిన్
బెలుచఁగఁ బొగడుచుఁ బురి వీ
థులఁ ద్రిప్పిరి ధూర్తమృగము • దుఃఖింపంగన్. 61

తే. పందెమును వేసికొనుగతి • వనికిఁ బోక
ప్రోల నిల్చిన తుంటరి • గాలిగానిఁ
గరుణ విడనాడి పౌరులు • తరిమి రకట
దొరయ కుండునె? గురువిరో • ధులకుఁ జేటు. 62

తే. అట్లు యడవులపా లయ్యె • నాఖరంబు
పూర్తిగా గోటు విడ దయ్యెఁ • బుట్టెఁ బుట్టు
బుద్ధి పుల్లలతోఁ గాక • పోవు నెట్లు?
ధర సుయోధనుకథయె ని • దర్శనంబు. 63

క. వనసత్వభీతిసంగతి
ననయము దిగు లందు చుండి • యది యటుకొన్నా
ళ్లను జఱుపుటయును నొకదిన
మున దైవగతి మృతసింహ • మును బొడఁగాంచెన్. 64

గీ. కాంచి తత్కళేబరముఁ లో • నెంచు నిట్లు
దీనిఁ దొడుగుకొనిన నిటఁ • దిరుగునాకు
నడవిమృగములవలనిభ • యంబు దొరగు
నంచు నటు లాస్థ నది దాల్చు • కొంచుఁ జెలఁగు. 65

చ. నిజమగుసింగ మంచు నది • నెమ్మది నమ్ము మ వన్యజంతువుల్
గజగజలాడుచా ఖరము • గన్పడుచో దవుదవ్వునుండి యే
వృజినపుభీతిఁ జావుపరు • గెత్తుచునుంటను జూచి యాత్మలో
వృజనమృగంబు పొంగి కడు • నేపు వహించియుఁ దొంటిమాడ్కి దాన్. 66

క. మదిమది నుండఁగ నేరక
యెదిరింపక పాఱుమేటి • మృగముల నైనన్
బెదరించు చుండె నూతన
పదవీవైభవము నమ్మి • బాలకులారా? 67

చ. అటువలెఁ గొన్నినాళ్లుఁ జన • నంతట నొక్కదినంబునందు న
య్యటవిపథంబుఁ బట్టి యల • యశ్వము పోవఁ దటస్థ మాటయున్
గుటిలఖరంబు దాని గని • గొబ్బునఁ బైఁబడి హుంకరించె నం
తట హరి పాఱఁ జూచియును • దా ఖరరావము వించు నాగుచున్. 68

క. కేసరి యిదియని యెంచితిఁ
గేసరియే యైన నిట్టి • కేకలిడునె? మా
రాసభమే యూసహనా
కేసరి కానొప్పునంచుఁ • గేసరి తనలోన్. 69

తే. తలచి ధైర్యంబు చేపట్టి • నిలచి యదియుఁ
బాఱఁ జూచిన ఖర మంతఁ • బాఱఁ జూచెఁ
బాడుగాడిద గుట్టెట్లు • బయటఁబడఁగ
నవ్వుకొంచును దనదారి • నడిచె హరియు. 70

తే. దూరమున నుండి యీసమా • చార మెల్ల
నరసి యొకజంబుకము తన • యాత్మబంధు
వితతి సమకూర్చుకొని వచ్చి • పెంకె ఖరముఁ
బట్టుకొనిపోయి తమవ్యాఘ్రి • పతికడ కొగి.

క. ఓసామి! పీఁడు గాడిద
కేసరివేసమ్ము దాల్చి • కికురించె మిమున్
మీసెల వైనను మే మిదె
గాసిలిపడఁజేసి వీనిఁ • గడఁదేర్తు మనన్.

తే. అట్లు జరిగించుచే తన • కభిమత మని
తెలిపి పులి గాడిదవెలితో • లాలవఁ జేసి
వెనుక వీపుచర్మము వొలి • పించె నఁట
మోసగాఁ డిలనళియించి • పోవ కున్నె?

క. చేసినయప్పుడు నవ్వుచుఁ
జేసెదరే కాని ఫలము చెందినవేళన్
గాసిలిపడి కుందుదు రని
రాసభకథ మనకుఁ దెల్పు • రహినో బాలుల్.

క. దొరగు గురుదూషణాఘము
దొరగును వ్యభిచారముఖ్య • దోషము లెల్లన్
స్థిరమతితో నీరాసభ
చరితము పఠియించునట్టి • చదువరుల కిలన్.

క. ధర శాలివాహశకమునఁ
గరపురకరిచంద్రసంఖ్య • గడిచిన పిదపన్
[illegible]బము
[illegible]ండవనెల [illegible] వ్రాసి • నాడను బేర్మిన్.

END OF TITLE